

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 9/2'2015

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних наук

Постанова президії ВАК України від 06 жовтня 2010 р. № 1-05/6. Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 4384 від 18 липня 2000 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №11 від 2 липня 2015 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 28 вересня 2015 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність

за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 30.09.2015

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

Е-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт
видавничої
справи

© "Аналітик", 2015

© "Економіка. Фінанси. Право", 2015

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент
Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Присяжнюк Володимир Костянтинович, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужжа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Конonenко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Царенко Оксана Вячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Видавничий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

В.М. БОНДАРЕНКО. Формування інноваційної стратегії в підвищенні конкурентоспроможності підприємства	4
Л.А. ГОЛЬТЯЄВА. Статистична оцінка стану хімічної промисловості Харківської області	8
Н.В. ГРИШИНА, Н.В. ГУСАРИНА, О.Є. МАНДРА. Від індустріальних парків до кластеризації - інноваційний шлях розвитку економіки регіону	11
А.А. МАШЛЯКЕВИЧ, А.А. ЛЫСЕНКО. Государственно-частное партнерство как основная составляющая государственной инновационной политики Украины	15
І.В. РУДЕНКО. Бюджет розвитку в умовах фіскальної децентралізації	18
В.І.САРИЧЕВ. Методологічні аспекти оцінювання людського розвитку при прийнятті управлінських рішень	24
Н.В. ПРЯМУХІНА. Державна експортно-імпортна політика в системі стимулювання розвитку економічного простору регіонів	28

БОНДАРЕНКО

Вікторія Михайлівна

УДК 330.341.1:338.43.009.12

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

FORMING OF INNOVATIVE STRATEGY IS IN INCREASE OF COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

кандидат економічних наук, ВНЗУ "Полтавський університет економіки і торгівлі"

В статті обґрунтовано сучасну парадигму конкурентоспроможності підприємства, суть якої полягає в його здатності до неперервного продукування інновацій. Визначено роль інновацій та запропонована модель формування стратегії підприємства шляхом впровадження інновацій. Разом з тим у статті досліджено сутність поняття «конкурентоспроможність» та викладені основні шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства в сучасних ринкових умовах. Отримані в роботі результати мають практичне значення для підвищення конкурентоспроможності та ефективності роботи підприємства.

В статье обоснована современная парадигма конкурентоспособности предприятия, суть которой заключается в его способности к непрерывному продуцированию инноваций. Определена роль инноваций и предложена модель формирования стратегии предприятия путем внедрения инноваций. Вместе с тем в статье исследована сущность понятия "конкурентоспособность" и изложенные основные пути повышения конкурентоспособности предприятия в современных рыночных условиях. Полученные в работе результаты имеют практическое значение для повышения конкурентоспособности и эффективности работы предприятия.

The modern paradigm of competitiveness of enterprise, essence of that consists in his capacity for the continuous producing of innovations, is reasonable in the article. The role of innovations is certain, offered model of forming of strategy of enterprise by introduction of innovations. At the same time in the article essence of concept "competitiveness" and expounded basic ways of increase of competitiveness of enterprise are investigational in modern market conditions. The results got in-process have a practical value for the increase of competitiveness and efficiency of work of enterprise.

Ключові слова: інновації, ефективність, стратегія, інноваційна політика, конкурентоспроможність, підприємство

Ключевые слова: инновации, прибыль, эффективность, стратегия, инновационная политика, конкурентоспособность, предприятие

Keywords: innovations, efficiency, strategy, innovative politics, competitiveness, enterprise

ВСТУП

В сучасних умовах проблема підвищення ефективності господарської діяльності підприємства потребує нових підходів, а саме розробку і реалізацію елементів стратегії інноваційної діяльності. Одним із першочергових завдань підприємства, особливо в період фінансової нестабільності, є підвищення рівня конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках. Конкуренція на ринку стає все жорсткіша, йде суперництво між товаровиробниками за вигідніші умови виробництва та реалізації продукції, за одержання найвищого прибутку та інших переваг, ця конкуренція здійснюється різними методами та може виступати в різних формах. Тому виникає необхідність в постійному пошуку нових шляхів для підвищення конкурентоспроможності підприємства. Теоретичні й практичні аспекти

інноваційного розвитку підприємства знайшли відображення в працях вітчизняних учених-економістів П.Т. Саблука, М.І. Кісіля, В.Г. Андрійчука, Б.К. Супіханова, М.А. Хвесика та інших. Однак проблеми інноваційного розвитку підприємства потребують подальшого дослідження. Доцільно звернути увагу на інноваційний ресурс, стратегії розвитку для забезпечення стійкості конкурентоспроможності й конкурентних переваг підприємства.

Особливо актуальна ця проблема для економіки нашої країни, що потерпає від наслідків загальної світової фінансової кризи. Ситуація, що склалася в українській економіці характеризується загальним спадом виробництва і конкурентоспроможності продукції, зменшенням інвестиційної та інноваційної активності більшості товаровиробників, а також відсутністю єдиної інноваційної політики держави. Формування інноваційної політики на підприємстві в

сучасних економічних умовах є актуальним і являє собою один з найважливіших напрямків досягнення його конкурентних переваг у довгостроковій перспективі та підвищенні ефективності виробництва. Сучасні економічні відносини ґрунтуються на умовах жорсткої конкуренції. Засадами конкурентоспроможності підприємства стають інновації. Лише систематичне оновлення та модернізація асортименту товарів і послуг, удосконалення техніки та технології виробництва дають змогу підприємству тривалий час отримувати високі показники прибутку та посідати лідерські позиції на ринку.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні впливу інновацій та визначення напрямків підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності підприємства. Формування моделі інноваційної стратегії підприємства, на основі концепції життєвого циклу розвитку підприємства. Відповідно до цієї мети передбачається вирішення таких завдань: визначити роль інновацій в системі управління підприємством; визначити цілі управління; визначити напрямки інноваційної стратегії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною і теоретичною основою для написання роботи послужили навчальні посібники, статті та монографії вітчизняних і зарубіжних авторів.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах загального прискорення науково-технічного прогресу, глобалізації та інтернаціоналізації ринку, посилення конкуренції, що супроводжується скороченням часу дії конкурентних переваг і необхідністю розподілу ринку на сектори, ніші та мікро сегменти, інноваційність стає ключовим фактором успіху, іноді навіть основним засобом виживання. А стратегічне управління нововведеннями – важливішим завданням політики підприємства, виконання якої багато в чому залежить від якості інноваційних рішень, що організаційно та економічно можуть забезпечити досягнення цілей по створенню конкурентоспроможної продукції. При прийнятті такого роду управлінських рішень слід виходити з особливостей інноваційного процесу, враховувати ступінь новизни нововведень, їх потенціал, ресурсні можливості підприємства. Концептуальною основою забезпечення стабільності функціонування підприємства в умовах динамічного економічного середовища має стати науково обґрунтована інноваційна стратегія підприємства. Інноваційна ціль є глобальною стратегією підприємства, засобом досягнення більш високих цілей і отримання достатньо високого прибутку в довгостроковій перспективі, збереження та підвищення конкурентних можливостей на ринку, вирішення кризової проблеми та проблеми виживання в цілому [1]. Відправним моментом процесу прийняття інноваційного рішення є формування інноваційної цілі. Інноваційна ціль підприємства уявляє собою бажаний результат його діяльності, що може бути досягнутий у визначений

термін за рахунок підвищення інноваційного потенціалу підприємства. Інноваційна ціль зароджується на стадії фундаментальних розробок, де генеруються та уточнюються ідеї залежно від ресурсних можливостей підприємства, а потім реалізуються у вигляді проектів або програм.

Основними принципами формування інноваційної стратегії мають бути: постійне прагнення до вдосконалювання товарів та послуг підприємства; постійне вдосконалення системи виробництва та обслуговування з метою підвищення якості та продуктивності; впровадження ресурсозберігаючих технологій з метою безперервного зменшення витрат; формування системи ефективного керівництва; впровадження системи підвищення кваліфікації та підготовки кадрів [3]. Реалізація інноваційної стратегії спрямована, у першу чергу, на підтримку і розвиток конкурентоспроможності підприємства і його продукції на ринку. Цілями інноваційної політики підприємства можуть бути: диверсифікація виробництва, збільшення ринкової частки, підвищення конкурентоспроможності підприємства, дослідження і розвиток, зменшення собівартості продукції та економія ресурсів, підвищення платоспроможності, зміцнення фінансової стійкості, вдосконалення управління та ін. Постановка цілей інноваційної політики підприємства повинна враховувати фактори, обумовлені стадіями життєвого циклу розвитку підприємства. Кожна із стадій, може мати певні етапи, які не мають чітких границь і можуть бути умовно виділені виходячи з динаміки основних економічних показників, що характеризують ефективність економічної діяльності підприємства і стійкість його фінансового стану та положення на ринку. Так, на наш погляд, на стадії росту можна умовно виділити етапи активного росту, і етапи уповільненого росту. При цьому на етапі активного росту, на відміну від інших етапів, простежується чітка, позитивна і досить активна динаміка основних показників. На наступних етапах їх динаміка трохи вповільнюється, хоча і продовжує залишатися позитивною. Найбільша необхідність у розвитку інноваційного потенціалу і активізації інноваційної діяльності є в підприємства, що перебуває на стадії зрілості. Отже, для зміцнення конкурентної позиції на ринку даному підприємству необхідно направити зусилля на розробку і реалізацію технологічної інноваційної стратегії, яка забезпечить диверсифікованість продукції, що випускається.

Підприємство, що перебуває на стадії уповільненого росту, повинне концентрувати свої зусилля на розширенні частки на ринку, що дозволить реалізувати продуктову інноваційну стратегію і перейти на нову фазу життєвого циклу, зміцнивши свою конкурентну позицію. Підприємству, що знаходиться на стадії спаду для відновлення ефективної роботи та виходу з кризи необхідно розробити санаційну концепцію, засновану на принципах інноваційного розвитку. Такому підприємству слід зосередити увагу на технологічній інноваційній стратегії, що дозволить реструктурувати і розширити виробництво, а також на продуктивій

інноваційній стратегії. Завершальними етапами є реалізація обраної інноваційної стратегії і її оцінка. Оцінка полягає в порівнянні досягнутих значень цільових показників з тими значеннями, які планувалися раніше. За результатами оцінки реалізації інноваційної стратегії розвитку підприємства керівництво може прийняти рішення не тільки відносно коректування планованих показників, але і, якщо необхідно, коректування місії підприємства.

Так, тлумачення терміну "конкурентоспроможність" досить різноманітне. За класичним визначенням М. Портера, «конкурентоспроможність - це визначене сукупністю факторів положення товаровиробника на внутрішніх і зовнішніх ринках, віддзеркалене через сукупність показників» [4, с.18]. Харченко Т.Б. під конкурентоспроможністю розуміє зумовлене економічними, соціальними та політичними чинниками становище країни або окремого товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках [9]. Л.В. Балабанова зазначає, що конкурентоспроможність підприємства - це рівень його компетентності порівняно з іншими конкурентами за такими параметрами, як технологія, практичні навички та професійні знання персоналу, рівень стратегічного і поточного планування, політика збуту, рівень управління, комунікації, якість систем управління, виробництва продукції тощо [2, с. 29]. Інші науковці розглядають конкурентоспроможність як комплексне поняття, яке включає такі аспекти, як спроможність підприємства продавати конкурентну продукцію; вміння розробляти стратегію, яка забезпечує високий рівень його конкурентоспроможності; наявність добре налагодженого організаційно-управлінського механізму, який може виконати поставлене завдання; орієнтацію діяльності підприємства на ринок і систематичну співпрацю зі споживачами; наявність конкурентної стратегії й тактики дій стосовно конкурентів; високу професійну підготовку персоналу; вміння реагувати на зміни зовнішнього середовища [6]. Конкурентоспроможність підприємства – здатність підприємства випускати та реалізовувати конкурентоспроможну продукцію. Конкурентоспроможність визначає активне використання потенціалу підприємства, його здатності випередити конкурентів як в даний час, так і в майбутньому. Можна вважати, що конкурентоспроможність підприємства — це поняття відносне, оскільки його можна визначити лише порівнявши окремі характеристики підприємства з характеристиками інших підприємств однієї галузі.

Оскільки головною причиною не конкурентоспроможності багатьох підприємств різних галузей є недостатній науково-технічний рівень промислових підприємств, то саме в цьому напрямку перш за все потрібно працювати. Здійснення стратегії інноваційного розвитку можливе лише через створення сприятливих умов для формування, використання та розвитку інтелектуального потенціалу як на рівні окремої людини, так і – підприємства, регіону, суспільства в цілому. Основою такої стратегії має бути створення правових, організаційних та економічних умов для підвищення рівня

використання та розвитку інтелектуального та інноваційного потенціалу. Основні напрямки розвитку інтелектуального потенціалу та інноваційної діяльності для підвищення конкурентоспроможності: підвищення державного фінансування; підтримання розвитку малих форм інвестиційної діяльності; створення сприятливих умов для вітчизняного та іноземного інвестування; стимулювання створення нової інноваційної інфраструктури; доповнення форми стимулювання інноваційної діяльності такими заходами як безоплатні патентні послуги, звільнення від сплати мита, зниження державного мита для індивідуальних винаходів, створення фондів упровадження інновацій з урахуванням можливого ризику [5]. Підвищення конкурентоспроможності продукції можна досягти наступними шляхами: зміною складу, асортименту, структурою застосовуваних матеріалів, що комплектують виріб або конструкції продукції; зміною порядку проектування продукції; технології виготовлення продукції, методів випробувань, системи контролю якості виготовлення, збереження, упакування, транспортування, монтажу; зміною цін на продукцію, цін на послуги, по обслуговуванню і ремонту, цін на запасні частини; порядку реалізації продукції на ринку; зміною структури і розміру інвестицій у розробку, виробництво і збут продукції; зміною системи стимулювання постачальників; зміною структури імпорту і видів імпортованої продукції [3].

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Підвищення конкурентоспроможності економіки забезпечується саме якісними структурними перетвореннями у напрямку збільшення частки інноваційно активних підприємств. Забезпечення рівня високої конкурентоспроможності означає, що всі ресурси, які використовує підприємство, більш продуктивніші і приносять більший прибуток, ніж його ринкові конкуренти. З цього слідує, що підприємство займає стабільне місце на ринку товарів та послуг і його продукція користуватиметься постійним попитом споживачів. Керівництво підприємства повинно вміти простежувати зміни, що відбуваються в умовах господарювання, і проводити різноманітні перетворення в політиці ведення виробництва та реалізації товарів. Такими перетвореннями можуть бути: диверсифікація виробництва, вихід на нові ринки, зміна товарної політики, зміна організаційно-правового статусу підприємства, створення спільних виробництв, впровадження нових технологій, модернізація форм збуту продукції. Отже, для підвищення конкурентоспроможності, як продукції, так і підприємства загалом необхідно, перш за все, створити сприятливі умови для ведення бізнесу та здійснювати інноваційну діяльність.

Список використаних джерел

1. Мороз Л.А., Чухрай Н.І. Маркетинг: Підручник/За редакцією Л.А. Мороз. – 2-е вид. – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", "Інтелект-Захід" 2002. — 244 с.
2. Балабанова, Л.В. Управління конкуренто-

спроможністю підприємств на основі маркетингу: монографія [Текст] / Л.В. Балабанова, А.В. Кривенко. - Донецьк: Дон ГУЕТ ім. Туган-Барановського, 2004. - 147 с.

3. Біркентале В.В., Зима А.О. Інноваційна діяльність як основа підвищення конкурентоспроможності підприємств та регіонів // Вісник донецького національного університету, сер. В: економіка і право. – 2009. – Вип.1. – с.253

4. Небава М.І., Адлер О.О., Козловський В.О., Лесько О.Й., Мокіна Ю.В. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства. – Вінниця:

ВНТУ. – 2010.

5. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посібник [Текст]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.

6. Норкіна Т.П., Скарбун З.А., Тарханова Н.О. Стратегічне планування інноваційного розвитку підприємств як основа структурних перетворень економіки регіону / [Т.П. Норкіна, З.А. Скарбун, Н.О. Тарханова] // Економіка будівництва і міського господарства: Реформування організаційних структур та корпоратизація економіки. – 2009. – № 2. – Т. 5. – С. 113–124.

ГОЛЬТЯЄВА

Людмила Анатоліївна
Golyteval@yandex.ru

УДК 330.342.23

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

STATISTICAL ESTIMATION OF CHEMICAL INDUSTRY KHARKIV REGION

к.е.н., доцент, кафедра статистики та економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

У статті проведено порівняльний аналіз структури хімічної промисловості України та Харківської області. Досліджено основні тенденції розвитку хімічної промисловості регіону.

В статье проведен сравнительный анализ структуры химической промышленности Украины и Харьковской области. Исследованы основные тенденции развития химической промышленности региона.

The article provides a comparative analysis of the structure of the chemical industry of Ukraine and Kharkov region. The basic tendencies of development of the chemical industry are researched in the region.

Ключові слова: промисловість, хімічна промисловість, обсяг реалізованої промислової продукції

Ключевые слова: промышленность, химическая промышленность, объем реализованной промышленной продукции

Keywords: industry, chemical industry, volume of industrial products

ВСТУП

Проблеми хімічної галузі країни висвітлюються у наукових працях таких вчених, як Тяжкороб І.В. [5], Чуприна Н.М. [3], Шубін О.О. [4] та ін. Також, загальні аспекти розвитку Харківської області, в тому числі галузі, що аналізується наведені у Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року [1], тому статистичне дослідження сучасного стану хімічної промисловості харківської області є необхідним для подальшої оцінки перспектив її розвитку.

МЕТА РОБОТИ полягає у вивченні основних тенденцій розвитку стану хімічної промисловості Харківської області.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною основою статті є ресурси Internet, наукові праці, матеріали періодичних видань, офіційні матеріали, звіти статистичних організацій.

При проведенні дослідження використано методи структурного та динамічного аналізу, порівняння та узагальнення статистичної інформації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Структура хімічної промисловості України складається з наступних складових: виробництво коксу та продуктів нафто перероблення; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції; виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів; виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції.

В структурі реалізованої продукції хімічної галузі України домінує виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (34,9%) (Рис. 1) [2].

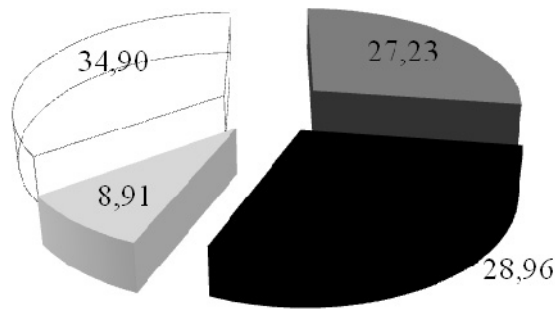
Хімічна промисловість Харківської області є частиною хімічної промисловості України. У структурі обсягів реалізації хімічної промисловості Харківської області найбільшу питому вагу займає виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (47, 96%); виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення (25,77%); виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (16,21%) та виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – 10,07% (рис. 2) [2].

В цілому структура хімічної промисловості Харківської області подібна (коефіцієнт подібності дорівнює 0,8) до структури хімічної промисловості України. Відмінність полягає у тому, що значно менше хімічна промисловість Харківської області зорієнтована на виробництво хімічних речовин і хімічної продукції та значно більше на виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів.

Підтвердженням цього є те, що Харківська область є одним з лідерів з виробництва лікарських препаратів, фіто- і парафармацевтичних косметичних засобів. Частка м. Харкова в фармвиробництві України сягає 45%. Тут випускається більше 300 найменувань лікарських засобів, розміщено найбільше в Україні фітохімічне виробництво [1].

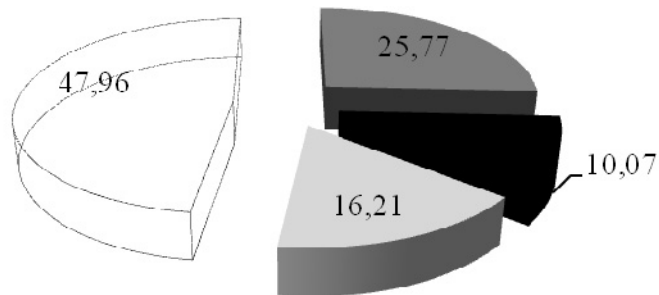
Далі проаналізуємо основні тенденції розвитку хімічної промисловості Харківської області за обсягами реалізованої продукції (товарів, послуг) у 2010-2014 рр. (табл.1) [2].

Графічно, основні тенденції обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) хімічної промисловості за видами економічної діяльності у 2010-2014 рр. наведено на рис.3.

- виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення
- виробництво хімічних речовин і хімічної продукції
- виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів
- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції

Рис. 1. Структура реалізованої продукції хімічної галузі України, 2014р., %

- виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення
- виробництво хімічних речовин і хімічної продукції
- виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів
- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції

Рис. 2. Структура реалізованої продукції хімічної галузі Харківської області, 2014р., %

Таблиця 1

Темпи росту обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) хімічної промисловості за видами економічної діяльності у 2010-2014 рр.

Вид економічної діяльності	Ланцюгові темпи росту, %				Середньорічні темпи росту
	2011	2012	2013	2014	
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	143,95	114,70	78,58	92,08	104,54
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	106,88	120,62	120,04	95,43	110,24
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	182,06	105,91	101,79	136,55	127,95
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	123,72	101,96	104,21	108,98	109,41

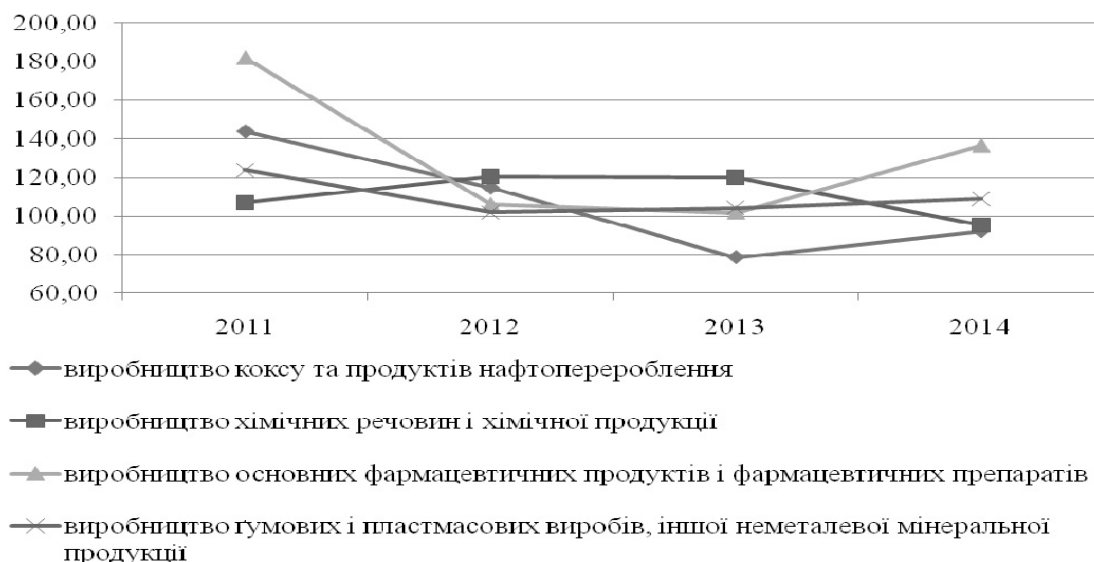

Рис. 3. Темпи росту обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) хімічної промисловості за видами економічної діяльності у 2010-2014 рр.

Тобто, за рис. 3 спостерігаються однакові тенденції щодо виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення та виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, а саме темпи росту у 2012р. та 2013р. знижувались, а у 2014р. спостерігається збільшення темпів росту за зазначеними видами діяльності.

Тенденція розвитку виробництва хімічних речовин і хімічної промисловості говорить про високу чутливість цього виду діяльності до кризових явищ. Так у 2012р. темп зростання збільшується, починаючи з 2013р. постійно зменшується. Середньорічний темп росту дорівнює 110,24%.

У виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції спостерігається дещо відмінна тенденція. У 2012р. спостерігається зниження темпу росту, а з 2013р. відбувається його зростання. В цілому за період з 2011р. по 2014р. середньорічний темп зростання дорівнює 109,41%.

ВИСНОВКИ

Таким чином, слід зазначити, що на протязі періоду з 2010р. по 2014р. у розвитку хімічної промисловості Харківської області в цілому спостерігається позитивна тенденція, про що свідчать

середньорічні темпи зростання обсягів реалізації. Основною відмінністю структури хімічної промисловості Харківської області є те, що галузь орієнтується більш на виробництво фармацевтичних препаратів.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року. – Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/new-563_SRR2020.pdf
2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.uprstat.ua>.
3. Чуприна Н.М. Актуальні економічні питання в хімічній галузі України Наукові записки. Серія «Економіка» <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/25.pdf>
4. Шубін О.О. Хімічна промисловість України: економічні трансформації та перспективи. Монографія. - ДонНУЕТ, 2011, 768с.
5. Тяжкороб І.В. Організаційні зміни та їх науково-методичне забезпечення у розвитку хімічного комплексу регіону: монографія / І.В. Тяжкороб. – Луганськ: ТОВ «Ноулідж», 2011. – 187 с.

ГРИШИНАНаталія Володимирівна
dreskod_9@rambler.ru**ГУСАРИНА**

Наталія Вікторівна

МАНДРА

Олеся Єгорівна

*викладач, Національний
університет кораблебудування імені
адмірала Макарова**кандидат економічних наук,
викладач, Національний
університет, кораблебудування
імені адмірала Макарова**студентка, Національний
університет, кораблебудування
імені адмірала Макарова*

УДК 657.6

**ВІД ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ДО КЛАСТЕРИЗАЦІЇ - ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ****FROM THE INDUSTRIAL PARK TO CLUSTERING - INNOVATIVE DEVELOPMENT OF REGIONAL
ECONOMIES***Стаття присвячена викладенню результатів наукового дослідження індустріального парку як територіально-виробничого кластеру в економіці регіону.**Статья посвящена изложению результатов научного исследования индустриального парка как территориально-производственного кластера в экономике региона.**The article is devoted to the presentation of the results of scientific research industrial parks as territorial – production cluster in the region's economy.**Ключові слова: індустріальний парк, територіально-виробничий кластер, економіка регіону**Ключевые слова: индустриальный парк, территориально- производственный кластер, экономика региона**Keywords: industrial park, territorial cluster, the economy of the region***ВСТУП**

Концепція сталого соціально-економічного розвитку України в діючих умовах може бути реалізованою, на наш погляд, виключно на рівні окремих адміністративно-територіальних утворень. Формування ефективної регіональної економічної політики та дієвих механізмів її реалізації, які б забезпечили визначений успіх розвитку економічної, екологічної та соціальної сфер регіону набуває значної актуальності. Слід відзначити, що в контексті української трансформаційної економіки, а також на тлі значного досвіду регулювання регіонального розвитку країн світу, процес формування економічної політики регіону та механізмів її реалізації у нашій державі здебільшого зводиться до адаптації існуючих та апробованих у інших державах форм і методів ведення регіонального господарства.

Аналіз світового досвіду показує, що економічне зростання розвинутих країн та їх окремих регіонів вже давно базується на використанні сфери знань і високих технологій у виробництві, а їх ефективне поєднання гарантує прогресивний розвиток країни. Однією з найбільш вдалих форм такої інтеграції є створення індустріальних парків. Світова практика не залишає сумніву щодо ефективності та надзвичайної корисності таких типів спеціальних економічних зон,

як індустріальні парки. Ці зони добре пристосовані для створення кластеру, відзначаються високим рівнем інноваційної діяльності, являють собою форму інтеграції науки та виробництва. Отже, головна ідея, покладена в основу створення такого типу організаційних структур, полягає у створенні у певному обмеженому просторі виключно сприятливих умов для інноваційної діяльності та інвестиційної привабливості регіону.

Наукові дослідження щодо означеної проблеми здійснюють науковці: М. Влащук, В. Лушкін, О. Єгорова, О. Мазур, О. Чмир та інші. Проте вирішенню питання взаємозв'язку створення індустріального парку та проблеми кластеризації у науковій літературі висвітлено недостатньо. Окремими авторами, значна увага наділяється формуванню та розвитку кластерів не пов'язуючи зі створенням індустріальних парків.

РЕЗУЛЬТАТИ

З прийняттям Закону України «Про індустріальні парки», ця структура набула вигляду альтернативи спеціальних економічних зон [1]. Більшість країн, які є сусідами України, тобто прямими конкурентами за інвестиції в регіоні, також активно розвивають систему індустріальних парків. Як показує їх практика, і практика в Україні індустріальні парки часто ідентифікують із «віртуальним» фіскальним

простором, у якому зменшене податкове навантаження. Так, відповідно до Закону України «Про індустріальні парки», індустріальний парк – це земельна ділянка, на якій може здійснюватися різноманітне промислове виробництво, господарська та науково-дослідна діяльність, тобто індустріальний парк і є за своєю сутністю територіально-виробничим кластером, оскільки має прив'язку до конкретної території, на якій повинні здійснюватися різні види економічної діяльності, у т.ч. науково-дослідницької. А наділення його певними податковими та іншими пільгами і роблять його вільною (спеціальною) економічною зоною.

Насправді, індустріальний парк – це лише юридично відокремлена земельна ділянка, призначена для розміщення промислового виробництва. Площа земельної ділянки або сукупна площа суміжних земельних ділянок повинна становити не менше 15 гектарів та не більше 700 гектарів (згідно статті 8 ЗУ «Про індустріальні парки»). На них досить часто (але необов'язково) поширюються спеціальні режими економічної діяльності, в окремих випадках і особливий податковий режим, відмінний від загального. Юридично оформлення індустріального парку зводиться до організаційно-правових дій щодо вилучення, відведення та визначення на місцевості земельної ділянки, якій надається статус індустріального парку, сукупність суб'єктів підприємницької діяльності, при наявності «якорного суб'єкта» - керівного підприємства.

Як свідчить позитивний досвід багатьох країн, розвиток індустріальних парків сприяє підвищенню їх ВВП. Саме такі нові суб'єкти потрібні Україні в умовах сучасної кризи.

Залучення інвестицій є однією із проблем, яка вирішується шляхом створення індустріальних парків. Практика їх створення показує, що на цьому шляху є багато перешкод:

- надмірна тривалість реалізації інвестиційної фази проекту для інвестора, що зумовлено бар'єрами при набутті права власності чи отримання в оренду земельної ділянки;

- відсутність сформованої виробничої інфраструктури на обраній території та іншій.

Численні погодження, значні організаційні та фінансові витрати, не дозволяють швидко почати бізнес на території індустріальних парків.

Усунення всіх негативних явищ дозволить:

- приблизити «час до ринку» для інвесторів з 2–3 років до 6–9 місяців завдяки підготовці промислових майданчиків, облаштованих необхідною інфраструктурою;

- розширити законний доступ до земельних ділянок державної чи комунальної власності та забезпечення захисту від зловживань;

- визначити чіткий механізм взаємодії держави, ініціаторів створення, керуючих компаній та учасників індустріальних парків;

- підвищити прозорість процедур започаткування індустріальних парків і вибору керуючих елементів державно стимулюючих компаній на основі чітких критеріїв відбору.

Сьогодні в Україні для вирішення цих питань значних зусиль докладає Держінвестпроект України [2].

Слід відзначити, що створений та ефективно функціонуючий індустріальний парк є базою для формування кластера, що обумовлено наявністю багатьох підприємств з різноманітною спеціалізацією в складі індустріального парку, а також, наявністю керуючого підприємства, в системі обліку якого можлива систематизація інформації про результати діяльності всіх підприємств індустріального парку, що є необхідною умовою для функціонування кластера.

Індустріальний парк та кластер, сформований на його основі, мають значну синергію підвищення ефективності використання задіяної території.

Індустріальні парки, як територіально-виробничі кластери, на наш погляд повинні забезпечити значні позитивні зміни в економіці регіону за рахунок збільшення податкової бази, формування інвестиційного клімату, посилення соціальної відповідальності бізнесу перед місцевою громадою та інше.

Правова база створення та функціонування цих структур сформовано з прийняттям Закону України «Про індустріальні парки». Однак широкого застосування не отримала. Причин цьому є немало. По-перше, в багатьох областях України вільні земельні ділянки, які придатні для створення індустріального парку, не облаштовані необхідними комунікаціями; по-друге, згідно з Законом на етапі створення індустріального парку передбачається проведення масштабної організаційно-розпорядчої роботи, загальний зміст якої, зображено на рис. 1.; по-третє, виникають труднощі під час вибору керуючої компанії, яка повинна відповідати вимогам, що належать до Закону України «Про індустріальні парки».

З рис. 1 видно, що у територіально-виробничому кластері індустріального парку наявна прозора ієрархія його суб'єктів. Ініціатором створення індустріального парку, керуюча компанія, на яку покладаються усі обов'язки з облаштування території парку, та учасники парку – господарські товариства та фізичні особи-підприємці. Набуття статусу ініціатора та керуючої компанії залежить від того, у чийй власності перебуває земельна ділянка, призначена для індустріального парку.

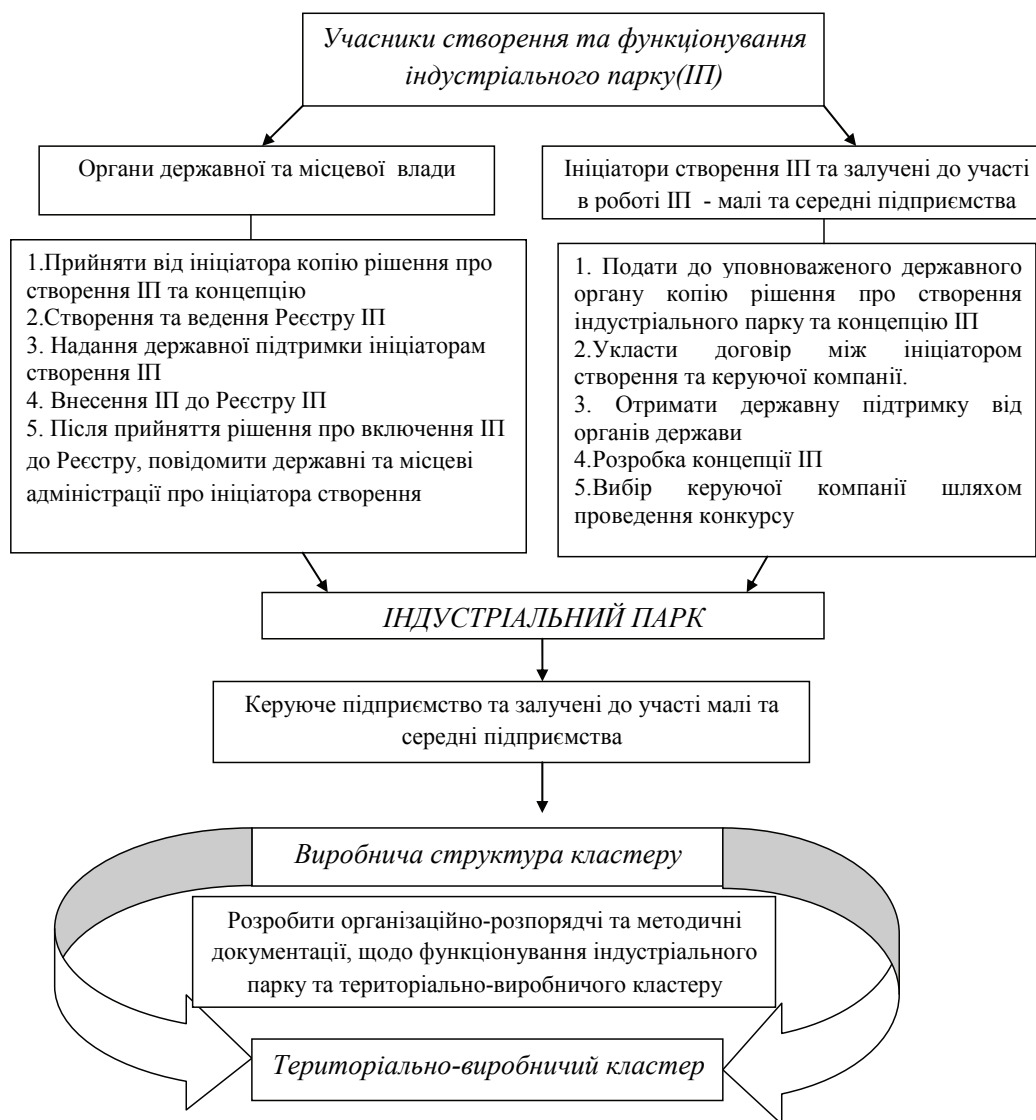

Рис. 1. Узагальнено організаційно-розпорядча модель створення індустриального парку та кластеру

Отже, організаційно-розпорядча модель створення індустриального парку та кластеру, сприяє визначенню місцевою владою пріоритетних напрямів розвитку регіону в цілому та забезпеченню просторового розвитку, прискорення облаштування території, устрою, державно-приватного партнерства у питаннях землекористування.

Серед областей України слід відокремити Миколаївську область, як один із регіонів для створення індустриальних парків і територіальних кластерів на їх основі. Площа Миколаєва займає площу 260 км². Чисельність населення на 1.01.2015 складає 494,8 тис. осіб. Рівень зайнятості населення на 10.03.15 складає 57,5%, чисельність безробітних – 49 тис. осіб [4]. Інфраструктура міста відповідає високому рівню розвитку. Миколаїв володіє потужним промисловим потенціалом. За даними головного управління статистики підприємствами міста за 2014 р. обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) складає 12061,1 млн.грн. Більш ніж 50% усієї реалізованої промислової продукції м. Миколаєва припадає на два найбільш

потужні підприємства: ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» та ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект». Промислові підприємства міста забезпечують понад 90 % держаного виробництва газових турбін (ДП «Науково-виробничий комплекс газотурбування «Зоря» - «Машпроект»), 80 % глинозему (ТОВ «Миколаївський глиноземний завод»). Вагома частка в обсязі виробництва продукції припадає на продукцію суднобудування, що виробляються підприємствами суднобудівної галузі міста, а саме підприємствами великого бізнесу.

Крім важкої промисловості, у місті розвинена харчова промисловість (ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв», ТОВ СП «НІБУЛОН»). Серед підприємств легкої та переробної промисловості провідні місця посідають такі підприємства, як ТОВ ВТФ «Велам», ТМ «Нікотекс», фірма «Ангела», ТОВ «Кіфа» - виробник купальників та трикотажних виробів, що є підприємствами середнього бізнесу. Що стосується малого бізнесу, то він представлений торговими та переробними підприємствами сфери послуг.

Крім того, Миколаїв має розгалужену транспортну систему. Через місто проходять міжнародні транспортні коридори: Євразійський Міжнародний транспортний коридор та транспортний коридор Чорноморського економічного співробітництва. Миколаїв має потужний залізничний вузол, який сполучає регіон з іншими регіонами України, СНД і світу. Місто має повітряне сполучення: КП «Міжнародний аеропорт "Миколаїв"», аеродром «Кульбакине». Також в Миколаєві функціонують 3 морські та 1 річковий порти, які посідають важливе місце в інфраструктурі міста та які мають свої специфічні особливості та можливості обробки вантажів.

Як свідчить Програма економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2011-2014 роки «Миколаївщина -2014», пріоритетним напрямком політики міської влади визнано створення умов для стабілізації будівництва, стимулювання розвитку будівельної галузі, створення сприятливого інвестиційного клімату, відновлення роботи колишніх підприємств, модернізація існуючих, створення нових підприємств, модернізація та розвиток житлово-комунального господарства, впровадження енергозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії, впровадження інноваційних технологій на промислових підприємствах міста та реалізація соціально значущих для міста інвестиційних проектів [6]. На майбутню перспективу перераховані напрямки можуть залишатися пріоритетними. Більшість перерахованих підприємств, могли б стати керуючими або «якорними» підприємствами індустріальних парків – територіальних кластерів при освоєнні наявних вільних територій в Миколаївському регіоні.

В Миколаївській області існують вільні території з частково облаштованою інфраструктурою, зокрема, в Очаківському та Первомайському районах. Очаківський район розташований в південній частині Миколаївської області на узбережжі Чорного моря (протяжність піщаних берегів близько 150 км, у тому числі морського узбережжя біля 25 км). Очаків має вигідне розташування у відношенні до портів міст Одеса, Миколаїв та Херсон та наявність транспортного сполучення із названими портовими містами, до того ж володіє власним діючим морським портом ТОВ «Порт Очаків». Район має досить розвинену інфраструктуру, спрямовану на відпочинок та оздоровлення громадян, сприятливу для сільськогосподарського виробництва структуру земельних ресурсів та розвинений промисловий комплекс. Органи влади та місцевого самоврядування сповідують практику «зеленого світла» для всіх інвесторів, які мають бажання вкласти кошти в розвиток інфраструктури району. Первомайський район розташований на північному заході Миколаївської області. Природні та кліматичні умови є досить сприятливими для високоефективного

розвитку сільського господарства, а за родючістю землі та врожайністю район посідає друге місце в області. В районі наявні значні ресурси робочої сили, родовища природних копалин, транспортних комунікацій та стабільне фінансово-економічне становище сільськогосподарських підприємств.

Отже, всі вищевказані передумови дозволяють створити декілька індустріальних парків та територіальних - виробничих кластерів на їх базі вільних земельних ділянках Миколаївської області Очаківського та Первомайського районів.

Для регіональної влади нові індустріальні парки - це, насамперед, можливість створення нових робочих місць, збільшення податкової бази, вирішення завдань комплексного розвитку територій. Виробничий малий та середній бізнес в особі індустріальних парків отримує потужну інфраструктурну підтримку, що дозволяє швидке розгортання виробництв та можливість реалізації підприємницьких ідей.

В той же час, організація індустріальних парків є самостійним девелоперським бізнесом, який має бути економічно спроможним. Для багатьох проектів парків малий і середній бізнес виступить цільовим сектором і забезпечить максимально повне заповнення майданчиків, що цілком реалізовується при максимальному врахуванні особливостей та потреб малого виробничого бізнесу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5018->
2. Інформаційна записка про стан ринку праці Миколаївської області та діаграми. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/mik/control/uk/statdatacatalog/list>.
3. Лушкін В.А. Вільні економічні зони у національній економіці та перспективи їх розвитку [Карті]: моногр. / В.А. Лушкін. – Житомир: Житомир, 2001. – 227 с.
4. Миколаїв. Соціально-економічна характеристика. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gorsovet.mk.ua/foreing_affairs/passport01.ua.
5. Молдован О.О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні / О.О. Молдован // Економіка промисловості. – 2011. – № 2. – С. 3–9.
6. Програма економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2015-2017 роки «Миколаївщина -2017». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economy-mk.gov.ua/social-economics-development/Programa>.
7. Hyeyoung Cho «Industrial Park Development Strategy and Management Practices», May, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ksp.go.kr/publication/modul.jsp?year=&sage=&skey=&stem=&stype=&pg=9&idx=36>.

МАШЛЯКЕВИЧ

Алина Александровна

УДК 330.322.012

ЛЫСЕНКО

Алина Александровна

**ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ
ПАРТНЕРСТВО КАК ОСНОВНАЯ
СОСТАВЛЯЮЩАЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
ИННОВАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ
УКРАИНЫ**

**STATE-PRIVATE PARTNERSHIP AS BASIC
CONSTITUENT OF PUBLIC INNOVATIVE
POLICY OF UKRAINE**

кандидат экономических наук, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

кандидат экономических наук, Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

В данной статье рассмотрена проблематика государственной инновационной политики Украины, также сформулированы ее цели и задачи, рассмотрены законодательные акты, которые составляют основу экономико-инвестиционной политики развития страны. И в ходе более детального исследования этого вопроса, нами внесено предложение использования государственно-частного партнерства как механизма поддержки инновационной деятельности.

In this article the problems of the state innovation policy of Ukraine are considered, also its goals and objectives are stated, the acts that form the basis of economic and investment policies of the country are considered. And in the course of a more detailed study of this issue, we have a proposal to use public-private partnerships as a mechanism to support innovation.

Ключевые слова: государственная инновационная политика, государственно-частное партнерство, инновационная стратегия

Keywords: public innovative policy, state-private partnership, innovative strategy

ВВЕДЕНИЕ

В настоящее время мы можем наблюдать кризисный застой в экономическом развитии Украины. Также, мы видим, что в современной глобальной системе международного разделения труда все больше и больше обостряется конкуренция между различными моделями экономического развития, а положение государства на международном уровне все больше зависит от его конкурентоспособности, которая имеет прямую зависимость от структуры и эффективности инновационной системы страны.

Именно инновационная система государства обеспечивает ему возможность выхода на определенный уровень в системе международных отношений и обеспечить благосостояние населения.

Осознавая всю важность правильности ведения государственной инновационной политики, мы решили более детально рассмотреть стратегию экономико-инновационного развития Украины и внести свои предложения для ее совершенствования.

ЦЕЛЬ РАБОТЫ состоит в проведении анализа существующей стратегии экономического развития страны, определении целей и задач государственной инновационной политики, а также внесения предложений по усовершенствованию инновационной деятельности государства.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ информационной базой научного исследования являются научные работы ученых, ресурсы Internet, а также документы и Законы Украины в экономико-инновационной

сфере. В исследовании использовался теоретический метод анализа данных и метод формализации.

РЕЗУЛЬТАТЫ

В основе государственной инновационной политики лежит принятие свода соответствующих законодательных актов, исходящих из адекватной реальной экономической, политической и социальной ситуации в стране. Именно в них определяются субъекты и объекты управления, их права, обязанности и ответственность. Организационный механизм государственного регулирования инновационной деятельности должен учитывать мнение всех заинтересованных структур и создать условия для согласованного принятия мер по стимулированию развития инноваций.

Субъектами инновационной политики выступают органы государственной власти (центральной и местной), государственные предприятия и организации, частные предприятия, общественные организации, а также сами научные работники и инноваторы.

Общие вопросы инновационной политики нашли отражение в Указе Президента Украины от 12 января 2015 года № 5/2015 "О Стратегии устойчивого развития "Украина-2020" и в "Программе деятельности Кабинета Министров Украины", одобренной Постановлением ВРУ от 11 декабря 2014 года № 26-VIII, можно с уверенностью сказать: "Это будут новые государственные целевые программы экономического и социального развития Украины". На чем основана такая уверенность? На том, что основными целями программы деятельности КМУ

являются одиннадцать направлений новой политики по широкому спектру проблем, включая новую политику государственного управления, новую антикоррупционную политику, новую экономическую политику и новую политику управления государственной собственностью [1].

Исходя из принятых законодательных актов можно сделать вывод, что государственная инновационная политика – это составная часть социально-экономической государственной политики, направленная на развитие и стимулирование инновационной деятельности, под которой понимается создание новой или усовершенствованной продукции, нового или усовершенствованного технологического процесса, реализуемых в экономическом обороте с использованием научных исследований, разработок, опытно-конструкторских работ либо иных научно-технических достижений [2].

Государственная инновационная политика в обязательном порядке должна формироваться и реализовываться исходя из признания приоритетности инновационной деятельности для обеспечения устойчивого экономического роста, повышения конкурентоспособности национальной продукции, повышения уровня и качества жизни населения Украины, обеспечения технологической и экологической безопасности страны.

Теперь необходимо сформировать основные цели государственной инновационной политики:

- развитие и эффективное использование научно-технического потенциала страны и формирование его структуры;
- создание правовых, экономических и организационных условий для инновационной деятельности;
- увеличение вклада науки и техники в развитие экономики Украины, реализацию важнейших социальных задач;
- укрепление обороноспособности страны и безопасности личности.

Для достижения этих целей государство должно решить определенные задачи:

- обеспечение прогрессивных структурных преобразований в экономике страны;
- создание и развитие инфраструктуры инновационной деятельности;
- определение и реализация приоритетов государственной инновационной политики;
- выведение и продвижение национальной продукции на международном рынке и таким образом развивать внешнеэкономическую инновационную деятельность.
- обеспечение тесного взаимодействия науки, образования и производства, а также эффективно использовать научно-технический потенциал для стабилизации развития народного хозяйства Украины [2].

Перечисленные цели и задачи инновационной политики частично нашли свое отображение и в стратегии устойчивого развития "Украина – 2020".

Хотелось бы рассмотреть составляющие пункты данной стратегии:

- формирование базовых и индивидуальных подходов к хозяйственно-экономической активизации всех организационно-правовых форм деятельности субъектов хозяйствования;
 - поощрение инновационной направленности развития науки и образования, а также воспитание инновационной культуры общества;
 - создание для всех субъектов хозяйствования, секторов науки и образования, а также государственных структур управления условий, стимулирующих использование интеллектуальных ресурсов и интеллектуального потенциала;
 - обеспечение инвестиционной привлекательности и инновационной направленности развития субъектов хозяйствования посредством их правового поощрения и предоставления им налоговых стимулов;
 - выстраивание взаимообусловленной заинтересованности в развитии и реализации инновационной экономики между органами регионального и местного управления и всеми субъектами хозяйствования;
 - привлечение к социально-экономическому и научно-техническому развитию Украины украинских диаспор и отдельных соотечественников;
 - расширение международного научно-технологического и кооперационного сотрудничества и участия Украины в международных системах интеллектуальной собственности;
 - использование новейших инновационных технологий во всех видах деятельности органов государственного управления;
 - становление в экономике Украины добросовестной конкуренции на основе использования интеллектуальной собственности и инновационного кадрового потенциала;
 - мобилизация внутренних и внешних ресурсов и инвестиций в экономику Украины;
 - модернизация всех секторов экономики посредством максимально возможного привлечения потенциала украинской наукой и качественного использования человеческого капитала [3].
- Рассмотрев предложенную государством модель стратегического развития экономико-инновационной деятельности в Украине, мы можем сделать вывод, что она ничем не отличается от банального и общеизвестного системного приема продуманного развития экономики, который используется на протяжении многих десятилетий разными странами.
- Исходя из поставленных целей и задач государственной инновационной политики, мы считаем, что для эффективного экономического роста страны необходимо уделить должное внимание государственно-частному партнерству, которое является важнейшим и наиболее универсальным механизмом государственной политики, который способствует консолидации организационного, финансового и управленческого потенциала частного и государственного секторов экономики на приоритетных для страны направлениях.

Государственно-частное партнерство – это совокупность форм средне- и долгосрочного взаимодействия государства и бизнеса для решения общественно значимых задач на взаимовыгодных условиях.

Предлагаемый вид партнерства, является альтернативой приватизации жизненно-важных, имеющих стратегическое значение объектов государственной собственности.

Существуют определенные признаки государственно-частного партнерства (ГЧП):

- взаимодействие сторон юридически регистрируется;
- взаимодействие сторон имеет равноправный характер;
- стороны ГЧП-это государство и частный бизнес;
- в ходе сотрудничества вклады и ресурсы сторон объединяются;
- все затраты и риски распределяются между сторонами.

ВЫВОДЫ

Выше изложенный материал дает нам возможность определить тот факт, что государственно-частное партнерство выгодно как для государства, так и для частного бизнеса, потому что не государство подключается к проектам бизнеса, а напротив, оно приглашает предпринимателей

принять участие в государственных инновационных проектах. Таким образом, давая возможность проявить себя и финансово заработать, без навязчивого контроля за деятельностью частного предпринимателя. В свою очередь для государства существует также нескрываемая выгода – оно получает инновационные разработки за гораздо меньшую стоимость.

Наиболее современными и перспективными инструментами государственно-частного партнерства в разных странах считаются: инвестиционные фонды, государственные корпорации, особые экономические зоны, а также венчурные компании и концессии [4].

Список использованных источников

1. «О стратегии инновационного развития экономики Украины» [Электронный ресурс] / - Режим доступа: <http://ua-ekonomist.com/9198-o-strategii-innovacionnogo-razvitiya-ekonomiki-ukrainy.html>
2. Гончаренко Л.П. Инновационная политика / Л.П. Гончаренко// Юрайт.- 2015. – С.92-103.
3. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" [Электронный ресурс]. / - Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Іванюта С.М. Антикризове управління. Навчальний посібник. / С.М. Іванюта. // Центр учбової літератури. - 2007. – 288 с.

РУДЕНКО

Ірина Володимирівна
iv061109@ukr.net

УДК 336.14:336.153.2

БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

BUDGET DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF FISCAL
DECENTRALIZATIONкандидат економічних
наук, доцент, Київ-
ський торговельно-
економічний універ-
ситет*Розглянуто вплив фіскальної децентралізації на обсяг та структуру надходжень до бюджету розвитку місцевих бюджетів. Окреслено основні проблеми при формуванні бюджетів розвитку. Запропоновано комплексні і системні заходи щодо підвищення ефективності місцевих запозичень, системи управління місцевим боргом.**Рассмотрено влияние фискальной децентрализации на объем и структуру поступлений в бюджеты развития местных бюджетов. Обозначены основные проблемы при формировании бюджетов развития. Предложены комплексные и системные мероприятия по повышению эффективности местных заимствований, системы управления местным долгом.**The influence of fiscal decentralization on the volume and structure of revenues of local development budgets. Outlines main problems in budget development. Proposed measures for improving the effectiveness of local borrowing, control local debt.***Ключові слова:** фіскальна децентралізація, місцеві бюджети, бюджети розвитку, місцеві запозичення, фінансові інвестиції, облігації зовнішньої місцевої позики, місцева боргова політика**Ключевые слова:** фискальная децентрализация, местные бюджеты, бюджеты развития, местные заимствования, финансовые инвестиции, облигации внешнего местного заимствования, местная долговая политика**Keywords:** fiscal decentralization, local budgets, budgets for development, local borrowing, financial investment, foreign bond, local loan, local debt policy

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вектор євроінтеграції в реформуванні національної економіки відображається в програмних документах влади. Зокрема, у Стратегії сталого розвитку „Україна-2020” зазначається, що метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [1]. Фіскальна децентралізація являється чи не найскладнішим аспектом децентралізації публічної влади. Вона є своєрідним мірилом: рівня демократичності та компетентності публічної адміністрації; адекватності політичної системи до суспільних очікувань; рівня довіри до місцевих органів влади та рівня сприйняття державною владою потреб суспільства в цілому і окремих громадян зокрема; якості контролю у публічній сфері та відповідальності. Вона надає можливості для зміцнення влади на місцях, розвитку самоуправління громадян, підвищення ролі неурядових інститутів. За умов децентралізації громадяни країни матимуть більше можливостей контролювати свої уряди, які, у свою чергу, ефективніше управлятимуть соціально-економічними процесами [3, с. 16].

Завдання макроекономічної стабілізації в Україні ускладнюється кризовими явищами, що характеризуються спадом ВВП (-6,8 % у 2014 р.) на тлі глобальної тенденції нестабільного економічного зростання. На початок 2015 р. зберігалася від'ємна динаміка виробництва, національна валюта девальвувала з 8 до 23 – 24 грн. за 1 дол. США, зросли боргові зобов'язання держави [2, с.8]. На сьогодні боргова проблематика є домінуючою для економічної політики багатьох країн. Тому на міжнародному рівні активно обговорюється питання модернізації боргової політики держави й удосконалення управління боргом.

Одним із основних інструментів впливу держави на соціально-економічні процеси був і залишається бюджет, особливо в умовах економічної і фінансової кризи. Макроекономічна стабілізація в країні залежить від економічного розвитку її адміністративно-територіальних одиниць, а отже від ефективності формування й використання коштів місцевих бюджетів взагалі та бюджетів розвитку зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам формування бюджету розвитку місцевих бюджетів присвячені праці багатьох українських вчених, а саме: Богдан Т., Гапонюк М.А., Дяченко С., Запатріної І.В., Кириленко О., Луніної І.О., Павлюк К.В., Плєскач В.Л., Руденко І.В.,

Чугунова І.Я. та інших. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних вчених, здійсненим у сфері місцевих фінансів, слід зауважити, що в системі місцевих запозичень залишається значне коло невіршених питань. Найсуттєвішими з них є слабкий рівень залучення населення до участі у кредитуванні органів місцевої влади та відсутність регламентації порядку та джерел відновлення платоспроможності місцевих органів влади у випадку настання банкрутства. Лишається актуальною проблема боргового фінансування малих міст та муніципалітетів, які не мають можливості отримати рейтингову оцінку уповноважених агентств. Все це зумовлює необхідність подальшого вивчення питань формування бюджетів розвитку місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням статті є моніторинг сучасних тенденцій формування бюджетів розвитку місцевих бюджетів України з метою пошуку шляхів підвищення їх

впливу на забезпечення сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бюджетна децентралізація включає: перегляд структури податків і трансфертів, упорядкування видаткових повноважень, зміну ролі й місця органів управління в економіці. Складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів України є бюджет розвитку. З однієї сторони він являє собою сукупність доходів і витрат, формування і використання яких спрямовані на забезпечення економічного розвитку регіону через реалізацію інвестиційних проектів та програм, з іншої сторони – це документ, який безпосередньо свідчить про здійснення капіталовкладень і реконструкцію, тобто про обсяг коштів, які спрямовуються на економічний розвиток відповідного регіону. У Бюджетному кодексі України чітко окреслено питання формування бюджетів розвитку місцевих бюджетів, дохідна частина яких розширена у процесі бюджетної децентралізації, про що свідчать дані табл.1.

Таблиця 1

Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів

[складено автором за статтею 71 Бюджетного Кодексу України]

Надходження бюджету розвитку відповідно до БКУ в редакції 2001 року	Надходження бюджету розвитку відповідно до БКУ в редакції 2010 року зі змінами та доповненнями
1) Кошти від відчуження майна, яке знаходиться у комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;	1) Кошти від відчуження майна, що належить АРК та що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;
2) надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;	2) Дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно АРК, комунальна власність;
3) кошти від повернення позик, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності Бюджетним Кодексом та іншими законами України;	3) Кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ним;
	4) Плата за надання місцевих гарантій; 4.1. Кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України „Про регулювання містобудівної діяльності”; 4.2. 10% коштів від використання частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції (грошовий еквівалент такої продукції), що розподіляється між місцевими бюджетами, на території яких знаходиться відповідна ділянка над (5%-до бюджету АРК, або обласного бюджету; 3,5%-до районного бюджету; 1,5%-до сільського, селищного або міського бюджету);
4) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради;	5) Кошти, які передаються з місцевого бюджету за рішенням відповідної місцевої ради;
5) запозичення, здійснені у порядку, визначеному Бюджетним Кодексом та іншими законами України;	6) Місцеві запозичення;
6) субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів.	7) Капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів
	8) 90% коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації);

На практиці основними джерелами надходжень до бюджету розвитку обласних бюджетів, зведених бюджетів районів виступають кошти від відчуження майна та кошти від продажу землі. Реалізація органами місцевого самоврядування об'єктів комунальної власності, продаж землі мають на меті інвестування отриманих коштів в інші об'єкти капітальних вкладень як соціального, так й інвестиційного призначення. Значна питома вага цього джерела зумовлена тим, що земля виступає привабливим об'єктом, особливо в тих громад сіл та селищ, які мають сприятливі умови для ведення сільського господарства.

Дивіденди в складі надходжень бюджету розвитку становлять незначну питому вагу, проте найбільш активно використовуються на рівні бюджетів міст обласного значення. Насамперед це пов'язано з концентрацією виробничого потенціалу саме в містах цієї групи й високою забезпеченістю працівниками виробничої та невиробничої сфер, оскільки якраз у містах наявна достатня кількість об'єктів інфраструктури, що приваблює громадян, надаючи їм необхідний рівень комфорту. Зростання дивідендів в складі надходжень бюджету розвитку можуть бути зумовлені приростом обсягу внесків органів місцевого самоврядування до статутних фондів суб'єктів господарювання високоприбуткових галузей, активізацією дивідендної політики, підвищенням ефективності функціонування суб'єктів господарювання. При цьому органи місцевого самоврядування при здійсненні внесків можуть мати на меті здійснення таких вкладів з метою перепродажу активів у майбутньому.

Практика свідчить про те, що найбільший доходний потенціал бюджету розвитку сконцентрований на рівні бюджетів міст. Така тенденція пов'язана виключно з динамікою ринкової вартості земельних ділянок й об'єктів, що знаходяться в комунальній власності (об'єктивний чинник) та управлінськими рішеннями місцевих рад щодо відчуження цих ділянок й об'єктів (суб'єктивний чинник). Відповідно, обласні ради мають набагато вужчі можливості у плані наповнення бюджетів розвитку у порівнянні з міськими радами. Це пов'язано з неможливістю здійснювати запозичення, меншим потенціалом об'єктів спільної комунальної власності та незначними надходженнями від операцій з капіталом на рівні областей. Як наслідок, витрати розвитку міських бюджетів обласних центрів у розрахунку на одного мешканця у десять разів перевищують аналогічні витрати з обласних бюджетів, а загальний обсяг бюджетів розвитку обласних центрів у два рази більший за бюджети розвитку областей. При цьому слід зазначити, що менші доходи від об'єктів власності областей означають і менші потреби у витратах розвитку на підтримку цих об'єктів.

Аналізуючи надходження бюджету розвитку, важливим критерієм оцінки фінансових можливостей органів місцевого самоврядування виступає обсяг таких надходжень у розрахунку на одного жителя (табл. 2). Це дає змогу зробити висновки щодо рівня диференціації фінансових можливостей до формування бюджету розвитку окремих груп місцевих бюджетів.

Таблиця 2

Затвержені показники доходів і обсягу бюджетів розвитку бюджетів обласних центрів та міста Києва на 2015 рік*

Області	Доходи бюджету				Бюджет розвитку				Сумарний рейтинг за 4 показниками
	всього, млн. грн.	позиція у рейтингу	на 1 особу, грн.	позиція у рейтингу	всього, млн. грн.	позиція у рейтингу	на 1 особу, грн.	позиція у рейтингу	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вінницька	3940,8	8	2447	19	19,3	15	12	17	14-16
Волинська	3113,0	16	2985	2	17,8	17	17	15	12-13
Дніпропетровська	8853,9	2	2702	4	755,1	2	230	2	2
Житомирська	3346,6	12	2664	5	2,4	23	2	23	17
Закарпатська	3158,9	14	2508	14	43,8	10	35	8	11
Запорізька	4518,7	6	2559	11	163,3	3	92	3	3
Івано-Франківська	3616,4	10	2616	6	56,4	6	41	7	4
Київська	4166,6	7	2410	20	10,0	20	6	20	18-20
Кіровоградська	2532,9	21	2583	8	56,2	7	57	6	9-10
Львівська	6624,2	3	2610	7	50,0	8	20	13	5-6
Миколаївська	3005,6	17	2581	9	65,9	5	57	5	7-8
Одеська	5667,6	5	2365	22	44,4	9	19	14	12-13
Полтавська	3679,2	9	2539	13	98,4	4	68	4	5-6

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рівненська	3345,7	13	2881	3	40,3	12	35	9	7-8
Сумська	2782,9	18	2477	17	28,8	13	26	11	14-16
Тернопільська	2727,2	19	2549	12	5,1	22	5	22	21
Харківська	6299,7	4	2306	23	14,7	18	5	21	18-20
Херсонська	2631,4	20	2464	18	8,2	21	8	19	22-23
Хмельницька	3349,2	11	2574	10	42,5	11	33	10	9-10
Черкаська	3123,2	15	2495	16	19,8	14	16	16	14-16
Чернівецька	2281,6	23	2507	15	18,9	16	21	12	18-20
Чернігівська	2532,7	22	2399	21	12,1	19	11	18	22-23
м.Київ	22215,2	1	7692	1	886,9	1	307	1	1
Разом:	107513,6		2504		2460,4		57		

*Примітка: узагальнено автором на основі матеріалів Асоціації платників податків України. З переліку виключено тимчасово окуповані території АР Крим та м. Севастополя, Донецьку і Луганську області [4].

Так, Львівська область третя у рейтингу за доходною частиною бюджету, але за обсягами доходів на одного мешканця – лише сьома. На противагу цьому, регіон може мати невеликий розмір дохідної частини бюджету, але витратити на власний розвиток значні кошти, скорочуючи невинуваті витрати. Прикладом слугує Кіровоградська область, яка займає 21 місце за доходами і 6 – за бюджетом розвитку.

До такої нерівномірності додається ще й загалом вкрай незначний обсяг видатків регіональних бюджетів, які спрямовуються на розвиток. Загалом по Україні при запланованих доходах обласних бюджетів на одну особу у розмірі 2,5 тис. грн. у бюджетах розвитку передбачено лише 57 грн (табл. 2).

У бюджетах обласних центрів простежується тісний зв'язок між доходами і бюджетами розвитку. Водночас, цікавим є порівняння бюджетних доходів області і відповідного обласного центру, яке може свідчити про те, наскільки економіка регіону тяжіє до його адміністративного центру. Виявляється, що заплановані доходи бюджету м. Харкова на 7 % більші, ніж Харківської області. До групи регіонів з випереджаючим розвитком адміністративного центру належать також Запорізька (доходи бюджету обласного центру лише на 18 % менші за доходи області) та Одеська (на 19 %) області. Миколаїв (на 32 % доходи міста менші за доходи області), Дніпропетровськ (на 40 %) та Львів (на 42 %) також є центрами економічної активності своїх регіонів. І навпаки, доходи обласних бюджетів Івано-Франківська, Рівного та Хмельницького перевищують доходи міських бюджетів у 3,8 рази, 3,1 рази та 2,7 рази відповідно [4].

Значні відмінності в обсягах надходжень до бюджету розвитку різних груп місцевих бюджетів пов'язані з неоднаковим обсягом функцій і повноважень відповідних органів місцевого самоврядування (насамперед регіонального та базового рівня). Відтак вважаємо, що обсяг суспільних послуг, який надається мешканцям окремого району, повинен бути однаковим з обсягом таких послуг, які надаються мешканцям міста обласного значення. З метою усунення диспропорцій у фінансових можливостях територіальних громад

стосовно формування бюджету розвитку необхідно: визначати обсяг надходжень до бюджету розвитку місцевих бюджетів з урахуванням рівного доступу громадян до однакової якості суспільних товарів і послуг; розрізнити підходи до формування бюджету розвитку місцевого бюджету з урахуванням визначених власних повноважень органів місцевого самоврядування та делегованих їм повноважень; у частині виконання власних повноважень органів місцевого самоврядування визначити повноваження самостійного прийняття рішення щодо зарахування доходного джерела в бюджет розвитку чи його вилучення на визначений потребою період (один або декілька бюджетних періодів); у частині виконання делегованих органам місцевого самоврядування повноважень забезпечити повну фінансову підтримку місцевих бюджетів при реалізації відповідних інвестиційних програм (проектів) для дотримання умов та належної якості надання цими органами суспільних послуг у межах зазначених повноважень.

Внаслідок кроків у напрямі бюджетної децентралізації і податкової реформи ресурс регіонів України дещо зміцнився, проте видатки споживання продовжують займати переважну частину видатків місцевих бюджетів.

Закономірним для всіх розвинутих зарубіжних країн є також поділ місцевих бюджетів на два самостійні функціональні види – місцеві поточні (адміністративні) бюджети та місцеві бюджети розвитку (інвестиційні бюджети). Кожен із бюджетів має власні доходи. Доходи місцевого поточного бюджету формуються за рахунок місцевих податків і зборів, платежів, загальних субсидій, що надаються державною владою, та інших доходів. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок банківських кредитів, муніципальних (комунальних) позик, інвестиційних субсидій, що надаються державною владою, та інших джерел.

На відміну від формування інвестиційних бюджетів у зарубіжних країнах, в Україні місцеві запозичення не використовуються на повну потужність через загальну економічну ситуацію, а також через проблеми в сфері державних і місцевих фінансів. Світова фінансово-економічна криза також негативно вплинула на ті міста України, які активно залучали позикові ресурси до другої половини 2008

року. Кризові явища призвели до різкого зростання вартості кредитних ресурсів, які були залучені органами місцевого самоврядування. За умов дефіцитності місцевих бюджетів це призвело до втрати платоспроможності більшості позичальників та збільшення ризиків дефолтів. З іншого боку економічне відновлення потребує значних фінансових інвестицій.

Практика США свідчить, що основними покупцями-інвесторами муніципальних облигацій є фізичні особи. В Україні через низьку довіру населення до цінних паперів, низьку фінансову спроможність, відсутність пільг по оподаткуванню фізичні особи не можна розглядати як потенційних покупців муніципальних облигацій. Крім того, в Україні поки що не існує практики використання цінних паперів як інструменту заощаджень та інструменту отримання додаткових доходів.

Законодавство України передбачає можливість надання права місцевим органам влади випускати облигації зовнішньої місцевої позики. Проте на сьогодні форма залучення позикових коштів до бюджетів органів місцевого самоврядування шляхом укладення кредитних угод з іноземним кредитором широкого розповсюдження не набула. Фактично це джерело наповнення бюджету розвитку активно використовує лише місто Київ, якщо не враховувати кредити, що надаються українським містам міжнародними фінансовими установами, зокрема Світовим банком для реалізації спільних проектів розвитку міської інфраструктури. Місто Київ із 2003 року активно діє на міжнародних ринках капіталу. Процесу залучення коштів до бюджету міста передувало та супроводжувало на кожному етапі створення сприятливого інвестиційного клімату та підвищення інвестиційної привабливості міста як емітента на зовнішніх ринках. Такі заходи дозволили місту успішно виходити на зовнішні ринки, і мати 1 позицію у сумарному рейтингу серед інших адміністративно-територіальних одиниць України за ефективністю формування бюджету розвитку (табл. 2).

Механізм залучення був такий: кошти до бюджету розвитку міста були залучені шляхом укладання кредитних угод з іноземними банками, кредит за якими фінансується за рахунок коштів, що надійдуть від випуску іноземним кредитором від імені позичальника цінних паперів на міжнародних ринках капіталу (єврооблігацій). При цьому щорічно збільшувався обсяг коштів, що залучається, за одночасного зниження відсоткової ставки за користування залученими коштами. У 2004 році було здійснено випуск зовнішніх боргових зобов'язань обсягом 200,0 млн. дол. США з терміном обігу 7 років та ставкою купона 8,625% річних (андеррайтери *Deutsche Bank* та *Morgan Stanley*), у 2005 році 250,0 млн. дол. США з терміном обігу 10 років під 8,0% річних (андеррайтери *Citigroup* та *Credit Suisse First Boston*). До переваг цих двох випусків єврооблігацій м. Києва, крім зменшення вартості залучених коштів, слід віднести розширення бази інвесторів шляхом забезпечення безпосереднього продажу боргових зобов'язань міста Києва американським та азійським

інвесторам [5]. У 2007 році Київ розмістив євробонди з дохідністю 8,25% річних, а у 2011 році - п'ятирічні євробонди на 300 млн доларів з дохідністю 9,375%. Наприкінці березня 2013 року обговорювалась можливість випуску єврооблігацій для фінансування першочергових муніципальних робіт. Наразі місто повністю погасило євробонди 2003, 2004 та 2007 років. Два випуски єврооблігацій торгуються – 2005 та 2011 років [6].

Отже, випуск муніципальних єврооблігацій надасть можливість емітентам залучати кошти поза межами країни за процентними ставками нижчими, ніж на внутрішньому ринку. При цьому перешкодами можуть стати: 1) низька матеріально-фінансова можливість більшості громад; 2) низька методична забезпеченість роботи органів місцевого самоврядування щодо емісії облигацій власних позик; 3) професійна невідповідність виконавців; 4) відсутність технологій банківського обслуговування позики у частині коректного розподілу банківських функцій між учасниками проекту; 5) неоднаковий обсяг функцій і повноважень відповідних органів місцевого самоврядування; 6) політична та економічна оцінка країни в цілому. Вихід муніципалітетів на зовнішні фінансові ринки залежить не тільки від інвестиційної привабливості потенційного позичальника, але й від боргової репутації держави в цілому. Складною і багатоаспектною з теоретичної точки зору є також проблема обслуговування боргу органів місцевого самоврядування. Найбільш принциповими аспектами проблеми обслуговування боргу є створення механізмів запобігання дефолту органу місцевого самоврядування, мінімізації ризиків запозичення а також, оптимізація платежів в рахунок погашення запозичення.

Подальшому якісному розвитку місцевої боргової політики в Україні може сприяти удосконалення системи надання місцевих гарантій. Інститут місцевих гарантій доцільно розглядати не в контексті зниження ризику капіталовкладень для інвесторів, а як джерело надходжень додаткових коштів до бюджету. Поширення практики місцевих гарантій має супроводжуватися спрощенням законодавчо-організаційних процедур надання та підвищенням контролю за якістю моніторингу фінансового стану позичальників.

Політика запозичень повинна бути скоординована із обсягами загального фонду місцевого бюджету, бюджету розвитку і прогнозами руху грошових коштів. Цілі боргової програми мають бути чітко і відкрито сформульовані, інформація про стан управління місцевим боргом повинна оприлюднюватись, щоб уможливити доступ до неї громади, фінансових інститутів та інших зацікавлених сторін. Необхідно внести зміни до порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Зокрема, слід запровадити порядок обслуговування валютних рахунків органів місцевого самоврядування. Відповідним органам державної влади й органам місцевого самоврядування доцільно розробити нормативно-методологічну базу, пов'язану із борговою політикою органів місцевого самовря-

дування, стратегією управління та обслуговування місцевого боргу на засадах ефективного використання запозичених коштів та мінімізації бюджетних витрат на погашення та обслуговування боргу.

ВИСНОВКИ

Дослідження формування бюджету розвитку місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації дає можливість зробити низку узагальнень, висновків та пропозицій, які зводяться до наступного. Дохідну частину бюджетів розвитку місцевих бюджетів розширено в умовах бюджетної децентралізації, проте видатки споживання продовжують займати переважну частину видатків місцевих бюджетів. Основними джерелами надходжень до бюджетів розвитку місцевих бюджетів виступають кошти від відчуження майна та кошти від продажу землі. На сьогодні відсутній чіткий механізм відчуження майна, продажу та погашення боргів. Загальний обсяг надходжень до бюджету розвитку місцевих бюджетів має високу їх еластичність до факторів нефінансового характеру, наприклад, зміни кон'юнктури на ринку нерухомості чи земельних ділянок. Дивіденди в складі надходжень бюджетів розвитку становлять незначну питому вагу і найбільш активно використовуються на рівні бюджетів міст обласного значення. Ринок муніципальних запозичень ще не набув такого рівня, який би дав поштовх для ефективного зростання економіки як в окремих адміністративно-територіальних одиницях, так і в країні в цілому. Перспективним джерелом залучення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів можуть стати еврооблігації. Залучати кошти на міжнародних кредитних ринках вітчизняні міста можуть також і опосередкованим шляхом - через використання фідучіарних позик (досвід м. Києва). Вихід муніципалітетів на зовнішні фінансові ринки залежить не тільки від інвестиційної привабливості потенційного позичальника, але й від боргової репутації держави в цілому. Найбільш принциповими

аспектами проблеми обслуговування боргу є створення механізмів запобігання дефолту органу місцевого самоврядування, мінімізації ризиків запозичення а також, оптимізація платежів в рахунок погашення запозичення. Поширення практики місцевих гарантій має супроводжуватися спрощенням законодавчо-організаційних процедур їх надання та підвищенням контролю за якістю моніторингу фінансового стану позичальників. Основними проблемами при формуванні бюджетів розвитку є: обмеженість доступу муніципалітетів на ринок еврооблігацій, високий рівень ризику місцевих позик для кредиторів, відсутність надійної системи страхування ризиків, низька інвестиційна активність населення, висока ймовірність неефективного використання місцевих запозичень, відсутність волевиявлення громади щодо необхідності здійснення місцевих запозичень.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку „Україна-2020”: схвал. указом Президента України від 12.01.2015 № 5/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4/rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Насіров Р.М. Реформування податкової системи України / Р.М. Насіров // Фінанси України. – 2015. - № 3. – С. 7 – 17.
3. Руденко І.В. Фіскальна децентралізація: моделі, перспективи, ризику / І.В. Руденко // Економіка, фінанси, право. – 2014. - №6. – С. 16 – 22.
4. Асоціація платників податків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://appu.org.ua>
5. Самойлова О. Українська столиця: міста позичають / О. Самойлова, П. Троцинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/analytical-articles/10158/>
6. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246511011

САРИЧЕВ

Володимир Іванович

УДК 330.59+332.1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ПРИ ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

METHODOLOGICAL ASPECTS OF HUMAN DEVELOPMENT ASSESSMENT FOR MANAGEMENT DECISION MAKING

кандидат історичних наук, завідувач кафедри фізичного виховання та спорту, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

Стаття присвячена висвітленню проблеми оцінювання людського розвитку при прийнятті управлінських рішень на засадах побудови когнітивної карти. Запропоновано удосконалення методики ПРООН, проведено розрахунок та побудова когнітивної карти загального показника людського розвитку на підставі запропонованих показників.

Статья посвящена освещению проблемы оценки человеческого развития при принятии управленческих решений на основе построения когнитивной карты. Предложено усовершенствование методики ПРООН, проведен расчет и построение когнитивной карты общего показателя человеческого развития на основании предложенных показателей.

The article is devoted to the problems of assessing human development in making administrative decisions on the basis of the construction of cognitive maps. The improvements to the UNDP methodology are proposed, the calculation and construction of cognitive maps of the General indicator of human development on the basis of the proposed indicators are done.

Ключові слова: людський розвиток, когнітивна карта

Ключевые слова: человеческое развитие, когнитивная карта

Keywords: human development, cognitive map

ВСТУП

Концепція людського розвитку стала одним з найкращих гуманітарних надбань людської цивілізації. Як особлива теоретична система й орієнтована на практику державного управління методологія вона виходить з визнання неможливості звести суспільний прогрес до зростання грошового доходу чи примноження матеріального багатства. В її основі лежить принцип, згідно якого економіка існує для розвитку людей, а не люди – для розвитку економіки. Ні за яких темпів економічного зростання суспільний прогрес неможливий, якщо не реалізовані три ключові можливості для людини: прожити довге й здорове життя; набути, розширювати й оновлювати знання; мати доступ до засобів існування, що забезпечують гідний рівень життя. Людський розвиток визначається як процес зростання людських можливостей, що забезпечується політичною свободою, правами людини, суспільною повагою до особистості, здоровим довкіллям.

Визначенню цієї проблеми присвячена значна кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Починаючи з 2003 року вчені Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України під керівництвом Е.М. Лібанової разом із спеціалістами Держкомстату України готують щорічну науково-аналітичну доповідь «Людський розвиток в Україні», в якій дається глибока наукова оцінка стану і динаміки показників людського

розвитку методикою ПРООН та українською національною методикою, а також щороку детально аналізується одна з актуальних проблем забезпечення людського розвитку в Україні [1]. Сучасні дослідження представлені у дослідженнях: С. Алкайр (варто будувати подальші дослідження на інших гранях, в інших сферах, а також намагається виявити деякі упущення, що притаманні підходу можливостей, які не можуть постійно і надалі втрачатися за використання певної методології) [2], Амартья Сен (проблема прав та можливостей людини) [3], С. Фукуда-Парр (новітні загрози для безпеки людини в еру глобалізації, яка змінює світ економічно, політично та в аспектах інформації і комунікативних технологій. Він досліджує глобальні кримінальні проблеми, проблему торгівлі людьми, нестабільності на фінансових ринках, загрози для безпеки праці, поширення хвороб та внутрішніх конфліктів) [4], М.С. Нусбау (жіночого аспекту економіки та людського розвитку, подоланню гендерних проблем у світі, забезпеченню прав, свобод та безпеки жінок) [5].

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є удосконалення методики ПРООН оцінки людського розвитку науковообґрунтованим введенням групи показників (соціальної напруги, забезпечення населення телекомунікаційними послугами, забезпечення населення послугами культури, оцінка фінансування людського розвитку

громадських об'єднань та волонтерства) за допомогою побудови когнітивної карти при прийнятті управлінських рішень.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано загально-наукові та спеціальні методи наукового пізнання, а саме: критичного аналізу, наукової абстракції узагальнення наукового досвіду сучасних теоретичних досліджень та побудову когнітивної карти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Україна стала першою з держав Центральної та Східної Європи, що приєдналася до процесу моніторингу стану та тенденцій людського розвитку на регіональному рівні й підготовки національних звітів. У 1995 р. була опублікована перша Доповідь про людський розвиток в Україні. Після того вийшло ще кілька таких доповідей. Ці доповіді готувалися під егідою ООН, їх зміст і ідеологія формувалися під значним впливом міжнародних консультантів, участь українських вчених полягала у підготовці проміжних аналітичних матеріалів.

Наступним кроком у наукових дослідженнях стала розробка методики оцінювання людського розвитку регіонів України, яка на засадах глобальних ідей людського розвитку, враховувала б національну специфіку та була б повнішою та інформативнішою за рахунок використання широкої статистичної бази, що є в Україні. Така методика була створена українськими вченими під керівництвом Е.М. Лібанової і затверджена у 2001 році Президією Національної академії наук України та Колегією Державного комітету статистики України. Відтоді щорічно Держкомстат України проводить розрахунок показників людського розвитку регіонів України і публікує їх у статистичних бюлетенях «Регіональний людський розвиток». Така багата, повна, достовірна статистична база створює сприятливі передумови для поглибленого наукового дослідження різноманітних проблем людського розвитку в Україні.

Розрахунки рівнів людського розвитку регіонів України за національною методикою мають важливе значення для визначення основних напрямів та моніторингу регіональної соціально-економічної політики. З наукової точки зору важливо, що ця методика гнучка, відкрита для вдосконалення.

У еру інформаційних технологій, глобальних змін, на наш погляд необхідно удосконалити методологію оцінювання людського розвитку групами показників, зокрема: соціальної напруги, забезпечення населення телекомунікаційними послугами, забезпечення населення послугами культури, оцінка фінансування

людського розвитку громадських об'єднань та волонтерства.

У сучасному нестабільному світі, соціальна напруга представляє собою особливий стан суспільної свідомості й поведінки громадян, специфічне сприйняття й оцінка ними дійсності. Постійно висока соціальна напруга у суспільстві унеможливує реалізацію будь-якої, навіть не дуже значущої соціально-економічної програми, перешкоджає спільним діям органів державної влади, веде до протистояння різних соціально-політичних чинників у суспільстві, до величезних матеріальних і духовних втрат.

Необхідність введення групи показників оцінки людського розвитку «Оцінка фінансування людського розвитку громадських об'єднань та волонтерства», зумовлено зростанням за останні декілька років участі розвитку громадських об'єднань та волонтерства у всіх сферах людського життя.

У сучасному суспільстві відбувається революція у сфері комунікацій (поширення Інтернету, мереж мобільного зв'язку), що призводить до утворення нового інформаційного простору і розширення сфери спілкування. Причому доступ до цього простору і участь в спілкуванні стають платними послугами, неможливими без наявності посередника (провайдера). В інформаційну еру, людський розвиток повинен забезпечуватися наявністю, доступністю для населення сучасними телекомунікаційними послугами (3-4 G Інтернет, кабельне та супутникове телебачення та ін.).

Забезпечення населення послугами культури при оцінки людського розвитку дозволить дослідити, як сфера розвитку ментального, духовного впливу змінює людину, сприяє зменшенню соціальної напруги у суспільстві, підвищує якість життя.

Запропоновані показники оцінки людського розвитку на національному рівні представлені у табл. 1. Інформаційною базою розрахунку виступає дані Державного комітету статистики України.

Також на наш погляд, при розрахунку людського розвитку в Україні необхідно застосувати сучасний методологічний апарат, зокрема побудову когнітивної карти. З огляду на це, обрано таку систему факторів для дослідження оцінювання людського розвитку: x_1 – «Індекс розвитку ринку праці», x_2 – «Індекс демографічного розвитку», x_3 – «Стан матеріального добробуту», x_4 – «Умови проживання населення», x_5 – «Рівень освіти населення». У таблиці 2 представлено розрахункові показники, на рисунку 1 – когнітивна карта.

Таблиця 1

Показники оцінки людського розвитку на національному рівні
[запропоновано автором]

Група показників оцінки людського розвитку	Показники
Соціальна напруга	розмір отриманих пільг та субсидій (готівкових та безготівкових) на оплату житла, комунальних продуктів та послуг на 10 тис. осіб, квінтільний коефіцієнт диференціації грошових доходів населення, співвідношення сукупних витрат на оплату житла, комунальних продуктів та послуг (з урахуванням безготівкових пільг та субсидій) та доходів населення, співвідношення заборгованості населення по сплаті житлово-комунальних послуг та заборгованості населення по доходам (заробітна плата, грошове забезпечення військово-службовців, стипендії та грошове забезпечення студентів, курсантів та учнів, соціальна допомога та інш.),%, співвідношення кількості штатних працівників, які перебували в умовах вимушеної неповної зайнятості та загальної штатної чисельності підприємств, організацій, %
Забезпечення населення телекомунікаційними послугами	кількість абонентів мобільного, в тому числі стільникового, зв'язку в розрахунку на 10 тис. осіб; кількість абонентів кабельного та супутникового телебачення в розрахунку на 10 тис. осіб (міські поселення); кількість абонентів кабельного та супутникового телебачення в розрахунку на 10 тис. осіб (сільська місцевість); кількість абонентів мережі Інтернет в розрахунку на 10 тис. осіб (сільська місцевість); кількість абонентів мережі Інтернет в розрахунку на 10 тис. осіб (міські поселення).
Забезпечення населення послугами культури	рівень забезпечення клубними закладами у розрахунку на 100 тис. осіб,%; рівень забезпеченості населення демонстраторами фільмів у розрахунку на 100 тис. осіб,%; рівень забезпечення закладами культури та відпочинку які перебувають у сфері управління Міністерства культури України (парки, зоопарки, цирки, школи естетичного виховання у розрахунку на 100 тис. осіб,%; рівень забезпечення населення театрами, бібліотеками та музеями у розрахунку на 100 тис. осіб,%; рівень забезпеченості спортивними школами для дітей, %; рівень забезпечення спортивними закладами населення, %.
Оцінка фінансування людського розвитку громадських об'єднань та волонтерства	використання коштів громадських організацій на соціальну та благодійну допомогу в розрахунку на 10 тис. осіб; використання коштів індивідуального волонтерства соціальну та благодійну допомогу в розрахунку на 10 тис. осіб; співвідношення соціальних видатків місцевого (або державного) бюджету та використання коштів громадських організацій на соціальну та благодійну допомогу,%; питома вага видатків на фізичну культуру і спорт в сукупних видатках зведеного бюджету України, %.

Таблиця 2

Кореляційна таблиця з оцінки показника людського розвитку
[складено автором за даними Державного комітету статистики [6]]

		У	X1	X2	X3	X4	X5
Макроекономічні показники	У	1	0,76	0,65	0,45	0,28	0,39
Індекс розвитку ринку праці	X1	0,76	1	0,59	0,65	0,47	0,71
Індекс демографічного розвитку	X2	0,65	0,59	1	-0,35	-0,28	0,65
Стан матеріального добробуту	X3	0,45	0,65	-0,35	1	0,78	0,49
Умови проживання населення	X4	0,28	0,47	-0,28	0,78	1	0,68
Рівень освіти населення	X5	0,39	0,71	0,65	0,49	0,68	1

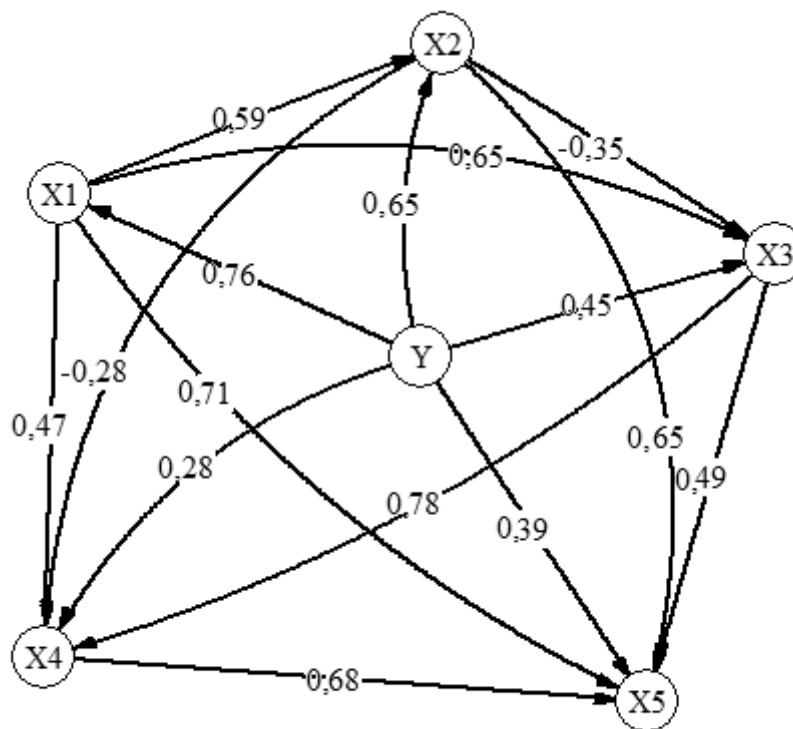

Рис. 1. Когнітивна карта показника «Людський розвиток в Україні» (складено автором Державного комітету статистики [6])

ВИСНОВКИ

Людський розвиток розглядається і як процес розширення людського вибору, і як досягнутий рівень добробуту людей. Політична, економічна, соціальна свобода, свобода пересування і вибору місця проживання, благополуччя в сімейному житті й особисте щастя, реалізація творчих здібностей, дотримання прав людини, повага з боку оточуючих і самоповага – це далеко не повний перелік прав, які високо цінуються людьми в усьому світі. Однак забезпечення цих прав буде вкрай проблематичним, якщо не будуть реалізованими права на охорону здоров'я, отримання освіти, доступу до засобів існування.

Побудова когнітивної карти людського розвитку в Україні за 2013-2014 роки за обраними авторськими групами показників оцінювання, дозволяє зробити такі висновки: на загальний показник людського розвитку найбільш впливають – індекс розвитку ринку праці (0,76) та індекс демографічного розвитку (0,65), найнижчий – умови проживання населення. Але при прийнятті управлінських рішень щодо людського розвитку є забезпечення випереджувальних заходів по недопущенню зубожіння, безробіття, втрати здоров'я тощо шляхом стимулювання розвитку людей, підвищення їх ролі в суспільстві, розширення можливостей вибору способу життя,

можливостей прийняття рішень стосовно своєї долі, але одночасно й посилення відповідальності за прийняте рішення і його виконання.

Список використаних джерел

1. Людський розвиток в Україні: 2003 рік (колектив авторів) / Щорічна науково-аналітична доповідь / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2004. – 290 с.
2. Sabina Alkire. Why the Capability Approach? // Journal of Human Development. Volume 6, Number 1 / March 2005. pp. 115 – 135.
3. Amartya Sen. Human Rights and Capabilities // Journal of Human Development. Volume 6, Number 2 / July 2005. pp. 151 – 166.
4. Sakiko Fukuda-Parr. New Threats to Human Security in the Era of Globalization // Journal of Human Development. Volume 4, Number 2 / July 2003. pp. 167 – 179.
5. Martha C. Nussbaum. Women's Bodies: Violence, Security, Capabilities. // Journal of Human Development. Volume 6, Number 2 / July 2005. pp. 167 – 183.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс], режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ПРЯМУХІНА

Наталія Валентинівна
natalia_pr@meta.uaк.е.н., доцент кафедри
фінансів, Черкаський
державний техноло-
гічний університет

УДК 338:339.9(477)

ДЕРЖАВНА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ
СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ

THE STATE EXPORT-IMPORT POLICY IN THE SYSTEM OF STIMULATION
OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC SPACE OF REGIONS

В статті розглянуто експортно-імпорتنу політику держави як стимулюючий чинник розвитку економічного простору регіонів. Подано порівняльний аналіз основних показників експортно-імпоротної діяльності України та окремих зарубіжних країн. Сформульовано складові ефективної системи підтримки експорту для розвитку економічного простору держави та регіонів.

В статье рассмотрены экспортно-импортную политику государства как стимулирующий фактор развития экономического пространства регионов. Представлен сравнительный анализ основных показателей экспортно-импортной деятельности Украины и отдельных зарубежных стран. Сформулированы составляющие эффективной системы поддержки экспорта для развития экономического пространства государства и регионов.

The article examines the export-import policy of the state as a stimulating factor of development of economic space of regions. It presents a comparative analysis of the main indicators of export-import activities of Ukraine and foreign countries. Formulated components of an effective system of export support for the development of economic space of the state and regions.

Ключові слова: регіон, економічний простір, експорт, імпорт, сальдо зовнішньоторговельного балансу, квота

Ключевые слова: регион, экономическое пространство, экспорт, импорт, сальдо внешнеторгового баланса, квота

Keywords: region, economic space, export, import, trade balance, quota

ВСТУП

Глобалізаційні процеси у фінансовій та економічній системі держав, їх об'єднання у союзи і організації світового масштабу для ефективного розвитку та інвестування, стрімкий стрибок сфери інформаційних технологій та вплив світового ринку викликали необхідність дослідження економічного простору регіонів, як основи цих процесів. Такі дослідження є актуальними для усіх країн у будь-який період часу, що пов'язано із багатовимірністю, динамічністю, неоднорідністю, інтегративністю та анізотропністю економічного простору. Оскільки економічний простір є сукупністю подій, зв'язків та властивостей елементів і відносин індивідів, поєднаних економічними інтересами, ефективність обраних для його дослідження характеристик дозволить сформувати систему критеріїв розвитку регіонів і національного економічного простору та стимулювати розвиток складових елементів, які можуть виступати важелями світового масштабу. Конкретизація таких характеристик дозволить підвищити ефективність планування і прогнозування розвитку економічних міжрегіональних зв'язків та держави як ключових елементів економічного простору.

Вважаємо, що до таких характеристик слід віднести, зокрема експортно-імпорتنу політику, яка з одного боку характеризує ступінь розвитку регіонів (реальна економіка, виробництво і надання послуг, фінансовий та страховий сектор), а з іншого дає уявлення про перспективність зв'язків з іншими державами (інвестиційна привабливість, можливості розвитку нових ринків). Умови та результати експортно-імпоротної діяльності значною мірою визначають характер її участі в системі міжнародної торгівлі та роль у світовому економічному просторі.

Проблематика економічного простору територій нова і малодосліджена, в тому числі через зазначені вище його властивості. Загалом дослідженням простору як фізичного поняття були присвячені праці В. Ацюковського, В. Вернадського, І. Герловіна, А. Енштейна, О. Естерле. Теорії економічного простору з'явилися пізніше, у працях Б. Йонсона, В. Лундвалля, М. Енрайта, М. Портера, М. Сторпера, К. Фрімена. Основні їх ідеї щодо розвитку економічного, фінансового простору стосуються формулювання системи ключових факторів розвитку. Проблематика мережевого економічного простору була досліджена японським економістом Г. Шибусавою, який зосереджується на особливостях впровадження якісно нових механізмів

горизонтальної взаємодії на рівні окремої фірми з позиції використання телекомунікаційних мереж.

Кількість досліджень економічного простору на рівні регіонів у вітчизняній науці на сьогоднішній день залишається дуже обмеженою. Вкрай мало уваги приділено вивченню особливостей основних характеристик економічного простору, зокрема показникам експортно-імпоротної діяльності територіальних агентів та держави загалом.

МЕТА РОБОТИ

Формулювання напрямів ефективної експортно-імпоротної політики держави для розвитку економічного простору регіонів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження вважаємо за доцільне побудувати на порівняльному аналізі експортно-імпоротної діяльності держав, фінансово-економічна система та основні показники розвитку яких, передусім на регіональному рівні, близькі до української (Мексика, Польща, Португалія, Болгарія, Румунія). Доцільність такого порівняння – у використанні досвіду окремих країн для України в частині визначення пріоритетних напрямів зовнішньої політики та розвитку економічного простору держави та територій.

Розглянемо показники *експортної* політики.

З 2000 р. по 2014 р. обсяги експорту з регіонів України зросли майже в 4,4 разу з 19,5 млрд. доларів США до 85,3 млрд. доларів США [1]. Обсяг експорту на душу населення у 2014 р. склав 1886 доларів США (у 2000 р. 397,8 доларів США) [1,2]. Зростання обсягів експорту спостерігається у більшості країн світу, в тому числі у Мексиці (приблизно у 2 рази), Польщі (в 3,4 разу), Португалії (в 2,4 разу), Болгарії (в 4,5 разу), Румунії (в 6,8 разу) [3]. Причинами такого зростання у цих країнах є активізація міжрегіональної і міжнародної співпраці, вступ до ЄС, відкритість світового фінансового та інформаційного ринку. В Україні основною причиною зростання обсягів експорту на душу населення стало скорочення кількості населення регіонів більше ніж на 6 млн. осіб. Крім цього на світовому ринку за привабливими цінами продавалася продукція вітчизняної металургії, яка і нині займає лідируючі позиції, хоча останніми роками, внаслідок зниження конкурентоспроможності і не дуже сприятливої кон'юнктури світового ринку, постачання багатьох видів продукції й ціни на них залишаються нижче попередніх максимумів. В результаті з 2010 р. частка металопродукції в експорті України зберігається на найменшому рівні середини 1990-х рр., причому в 2014 р. вона ще більше знизилася, досягнувши мінімального показника у 27,5%. Друге місце в українському експорті посідає продукція сільського господарства (насамперед зерно і олійні), на якому здійснюється акцент більшості регіонів. Так, у 2014 р.

його частка склала 24,3% проти 10-12% в середині минулого десятиліття. Важливими товарними групами експорту є продукція загального і спеціального машинобудування (10,6% в 2014 р.), хімікати (8,8%), транспортні засоби (8,7%), мінеральна сировина (5,8%) та паливо (5,3%) [4]. Завдяки цим групам українські регіони формують власну мережу зв'язків на міжрегіональному та більш конкурентному світовому ринку.

Обсяг експорту регіональних утворень *Мексики* у 2013 р. у 4,7 разу перевищує український показник (400,3 млрд. доларів США) і у 1,7 разу показник на душу населення (3272,4 доларів США). Головними товарними групами мексиканського експорту є: продукція загального і спеціального машинобудування (37,9%), транспортні засоби (19,7%), паливо (14,1 %) [3]. За останні сім років регіони збільшили експорт мексиканських промислових товарів з приблизно 11% ринку імпорту США до рекордно високого рівня 14,4%, витіснивши таких конкурентів, як Японія і Канада, а в останні роки за рахунок збільшення своєї частки ринку за рахунок Китаю [5].

Обсяг експорту з територій *Польщі* у 2013 р. перевищує український показник у 2,8 разу (242,5 млрд. доларів США) і у 3,4 рази показник на душу населення (6344,5 доларів США). Основна частка експорту Польщі припадає на країни ЄС, частка яких склала 80,7% від загального обсягу. Експорт переважає у таких галузях регіональної економіки: машини та устаткування (близько 40%), автомобілі, авіатехніка, хімічна продукція (понад 10 %), метали, паливо, продукти харчування, текстиль, одяг. Стати важливим центром промисловості Польщі вдалося за рахунок територіальної економічної політики, спрямованої на економію усіх видів ресурсів, якісної виробничої бази для електроніки та автомобільного виробництва. Сприятливими факторами при цьому є зростаючий внутрішньорегіональний попит і відкритий доступ Польщі на європейські ринки (за угодою про вільну торгівлю в рамках ЄС). Разом з цим незадовільний стан транспортних міжрегіональних комунікацій та фінансові труднощі заважають територіям повною мірою отримувати вигоду зі свого географічного положення, не зважаючи на стратегічне положення Польщі у центрі Європи [6].

Експорт *Португалії* майже такий же як України (89,2 млрд. доларів США), але показник на душу населення перевищує український у 4,5 разу (8412,9 доларів США). У товарній структурі експорту 14,8% складають машини і обладнання, 10,5% – продукція палива, 10,5% – автомобілі та інші транспортні засоби, 7,8% – метали і пластмаси, 6,9% – каучуко-гумові вироби. На ці п'ять товарних груп у 2014 р. припадав 51% всього експорту Португалії. Головними отримувачами португальських товарів були Іспанія, Німеччина та Франція, на які припадає близько 47% загального обсягу експорту [7].

Обсяг експорту *Болгарії* у 2013 р. у 2,3 разу менший ніж підприємств України (37,7 млрд. доларів США), але перевищує показник України на душу населення в 2,7 разу (5158,9 доларів). Основними

зовнішньоторговельними партнерами суб'єктів господарювання Болгарії є країни Європейського союзу: Німеччина, Італія, Румунія, Греція, Франція, Бельгія та Іспанія. Загальна частка продажу товарів у регіони цих країн досягає 76% всього експорту. Найбільшу питому вагу в структурі болгарського експорту посідають нафта і нафтопродукти – 14,5%, мідь, мідні сплави – 9,3%, пшениця – 2,7%, лікарські препарати – 2,4%, одяг – 2,1%.

Експорт Румунських територій дещо менший від експорту українських (79,6 млрд. доларів США), але перевищує український показник на душу населення в 1,9 разу (3669,2 доларів США). Щорічно з регіонів Румунії вивозиться біля половини вироблених у країні нафтопродуктів (порядку 6 млн. т), 1/4 пиломатеріалів. При цьому підвищується рівень промислової переробки експортованих нафтових і лісових продуктів, цементу і скла (близько 1/3 від їх виробництва). Значна частка експортованих зернових у 2013 р. спрямовувалась у регіони країн, що не входять в зону ЄС. Основні торговельні партнери підприємств Румунії в ЄС: Німеччина та Італія, частка експорту Румунії в ці країни в 2013 році склала 18,8% і 15,4%, відповідно. Зовнішній сектор Румунії сильно залежить від промислового виробництва у регіонах, частка експорту продукції машинного і транспортного устаткування в

загальному обсязі експорту країни складала в 2014 році 43,4% [3,5].

Для характеристики експорту виділяємо два важливих показника: обсяг експорту на душу населення та частку експорту у ВВП, які характеризують ступінь відкритості економіки та фінансового простору країни (рис. 1).

В регіонах України спостерігається найбільший розрив між цими показниками. Обсяг експорту на душу населення найнижчий з-поміж досліджуваних країн, частка експорту у ВВП – одна з найбільших (більша – тільки у Болгарії). Перший показник означає, з одного боку, низький попит на українську продукцію за кордоном, з іншого – обмежені можливості виробництва галузей народного господарства та непривабливу цінову політику з боку України. Високе значення частки експорту у ВВП, враховуючи порівняно невеликий обсяг українського експорту, є свідченням, власне, малого показника самого ВВП. В результаті, регіональні підприємства працюють неефективно і виробляють мало, реалізують значну частку виробленого, потенціал внутрішнього ринку майже використаний, тому їх можливості на світовому економічному ринку обмежені і представляють для інших країн незначний інтерес.

Рис. 1. Частки експорту окремих країн у ВВП та обсяг експорту на душу населення у 2013 р.

Якщо дослідити структуру експорту, видно, що бідні країни, що розвиваються, схильні експортувати продукти харчування і сировину, а імпортувати промислові товари. Регіони індустріальних країн імпортують сировинні товари і експортують продукцію переробної промисловості. Товарна структура експорту регіонів України демонструє низьку конкурентоспроможність на зовнішньому ринку українських товарів, основу експорту складають сировинні види продукції із низькою доданою вартістю, що позиціонує регіони нашої держави як сировинний придаток розвинених країн: частка сировини становить більше 50%, що відповідає критичному рівню безпеки.

Обсяги експорту визначають обсяги імпорту. За відсутності інших форм співробітництва у довгостроковій перспективі, обсяги імпорту мають дорівнювати величині експорту. Можливі коливання цих показників, які можуть впливати на збільшення

або зменшення зовнішньої заборгованості країни, або, навпаки, її кредитних активів. Але зростання обсягів сфер міжнародних послуг, передусім валово-фінансових форм діяльності у світовому економічному просторі, веде до більшої незалежності імпорту товарів від їх експорту і до перенесення цієї “незалежності” на інші сектори економіки, результатом чого є мобілізація потоків фінансових та валютних активів усередину країни.

Крім цього показник імпорту є свідченням наявності економічних та фінансових ніш у господарстві регіонів країни, які можуть бути заповнені продукцією інших країн, тобто існує незадоволений попит у товарах, послугах, активах, ноу-хау. Причини підвищеного попиту на деяку іноземну продукцію, аналогічну вже існуючій можуть бути різними: від її якості до зовнішнього вигляду.

У досліджуваних країнах показники політики імпорту такі.

Імпорт українських регіонів у 2013 р. становив 100,8 млрд. доларів США, Мексики це – 408,7, Польщі – 232,5, Португалії – 87,0, Болгарії – 37,6 та Румунії – 80,7 млрд. доларів США. Показник імпорту на душу населення в Україні складає 2226,3 доларів США, у інших країнах та у світі він перевищує український показник (Мексика – 3340,6, Польща – 6084,9, Португалія – 8203,1, Болгарія – 5202,6, Румунія – 3718,2 доларів США), імпорт на душу населення у світі складає 3129,5 доларів США [3].

Провідне місце у товарній структурі українського регіонального імпорту традиційно займає паливо. У 2013 р. частка палива в імпорті склала 31,3%, друге місце – продукція загального і спеціального машинобудування (17,2%), третє – хімічна продукція (15,6%), далі – транспортні засоби (8,4%), продовольство (7,7%) та металопродукція (6,3%). За рахунок імпорту у регіонах Мексики задовольняється основна частина потреб країни у промисловій продукції. В структурі імпорту 2/3 припадає на машини і обладнання [8]. Найбільшою товарною групою мексиканського імпорту є продукція загального і спеціального машинобудування (40,6%), друге місце посідають хімічні товари (14,8%), далі транспортні засоби (9,2%), паливо (9%), металопродукція (8,7%) і продовольство (6,5%) [9]. У

товарній структурі імпорту Польщі у 2013 р. переважають: нафта та нафтопродукти (10,2%), лікарські засоби (1,7%), частини для теле-, радіо-, звуко- апаратури (1,5%), транспортні засоби (0,9%), вантажні та вантажно-пасажирські судна (0,8%), мобільні телефони (0,8%). В структурі імпорту Португалії у 2014 р. на основні товарні групи (паливні товари, машини і обладнання, продукція сільського господарства і хімічної промисловості) припадає 56% від загального обсягу [7]. Економіка регіонів Болгарії дуже залежить від імпорту енергоресурсів. У 2014 р. частка імпорту в загальному енергоспоживанні склала 66%. Майже весь спожитий природний газ і нафта імпортуються. Навіть вугілля, на яке припадає значна частка споживання первинних енергетичних ресурсів в країні, імпортується більше ніж на чверть. За даними на 2014 р. запаси нафти в Болгарії оцінювалися лише в 15 млн. барелів, тому потреби в нафті (майже на 98-99%) задовольняються за рахунок імпорту [10]. У товарній структурі імпорту Румунії провідне місце займають машини і обладнання, тканини, швейні вироби, мінеральна сировина, хімічна продукція, металургійні вироби [11]. Показники імпорту досліджуваних країн подано у табл. 1.

Таблиця 1

Показники імпорту в окремих країнах у 2013 р.

[розроблено автором за даними [1,3,4,6,7,9]]

Країни світу	Загальний обсяг (млрд. дол. США)	Частка у світі (%)
Мексика	408,7	1,8
Польща	232,5	1,0
Португалія	87,0	0,38
Болгарія	37,6	0,16
Румунія	80,7	0,35
Україна	100,8	0,47

Висока частка імпорту у ВВП країни свідчить про низький рівень розвитку економіки та економічного простору регіонів. Залежність від інших країн тим більша, чим більша ця частка. Зменшуються можливості розвивати власну економіку і фінансовий простір, тому що попит задоволений продуктами з інших країн, реальний сектор економіки фактично непотрібний. Для економіки територій, рівня життя населення показник імпорту демонструє фінансові втрати та втрати ринку вітчизняними виробниками товарів і послуг. За умов великої частки імпорту керівництво країн, намагаючись захистити вітчизняного виробника, переглядає митну і трансфертну політику. З іншого боку, не слід забувати про те, що імпорт дає великі переваги для країни, економіки її регіонів та фінансового простору. Приплив великого обсягу імпорту означає відкритість ринку для світових фінансових потоків, нових інструментів, міжнародних операцій. Показник імпорту України на душу населення є одним з найнижчих, але при цьому його частку у ВВП одна з найбільших (майже 60%), більше – тільки в Болгарії (70%). Показники імпорту у частці до ВВП та на душу населення подано на рис. 2.

Показники українського імпорту аналогічні показникам українського експорту з тією лише різницею, що частка імпорту у ВВП перевищує частку експорту у ВВП майже на 10%. Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу в разі знижує інвестиційну привабливість регіонів країни, яка є чи не основним показником формування організованого і однорідного економічного простору і на рівні регіонів і на рівні країни. Для економіки країни від'ємне сальдо означає, що виробництво послуг та ефективність реальної економіки менше, ніж споживання товарів і послуг суспільством, яке, внаслідок світових глобалізаційних процесів перейшло у фазу надмірного споживання. Як наслідок, від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу обумовлює необхідність м'якої девальвації для формування додаткового стимулу зростання експорту і вирівнювання торгового балансу. Окрім того, посилюються ризики для золотовалютних резервів в контексті необхідності покриття дефіциту зовнішньої торгівлі.

Додамо ще один показник, який характеризує економічний простір держави та її експортно-імпортну діяльність – зовнішньоторговельна квота, яка є співвідношенням вартості експортно-імпортних

операцій та ВВП. У 2004 р. та 2014 р. показники квот в Україні майже однакові (106,39% і 104,3% відповідно), але важлива їх природа: якщо у 2004 р. (і весь період до цього), високе значення рівня квоти

було досягнуте за рахунок експорту, то в наступні роки – за переважання імпорту [1].

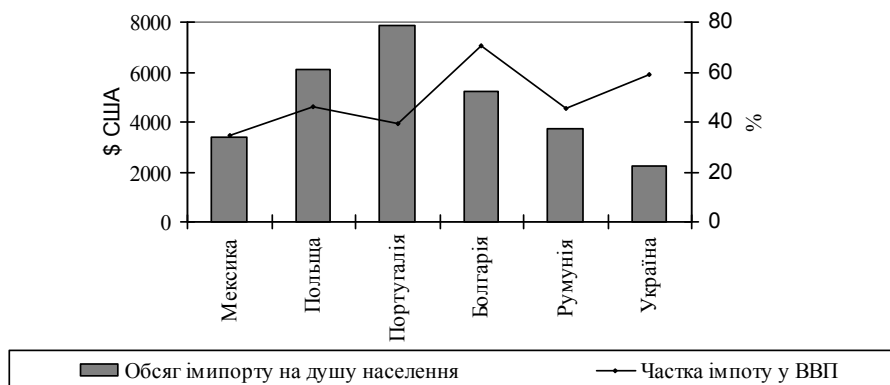

Рис. 2. Частки імпорту окремих країн у ВВП та обсяг імпорту на душу населення у 2013 р.

До важелів, потенційно стимулюючих розвиток економічного простору регіонів через активну експортно-імпорту політику слід було б віднести вступ України до СОТ, але наслідки п'ятирічного членства у цій міжнародній торговельній організації поки що не можна визнати позитивними. З одного боку, відбулося стрімке зростання імпорту багатьох товарних груп та видів аграрної продукції, з іншого – ряд перешкод (посилення протекціоністських настроїв країн-торговельних партнерів, відсутність практичного досвіду щодо лобювання різнорівневих національних економічних інтересів у системі СОТ) не створили передумов розвитку економічного простору локального та національного рівнів. Це означає, що для активізації економічного простору недостатньо членства у міжнародних союзах та асоціаціях і рішення цієї проблеми слід шукати у площині правового регулювання у співвідношенні із пріоритетами розвитку економіки та тенденціями внутрішнього ринку.

ВИСНОВКИ

Для стимулювання розвитку економічного простору регіонів формулювання стратегічних напрямів експортно-імпорту політики держави, орієнтованих на основні тенденції внутрішнього ринку є пріоритетним. Ключовим завданням стратегії вважаємо створення ефективної системи підтримки експорту. Виділяємо наступні складові такої системи:

- 1) ефективна структура експорту, яка має базуватися на ресурсно-економічному потенціалі реальної економіки локальних рівнів та у якій буде поступово зменшено частки сировинних видів продукції із низькою доданою вартістю;
- 2) визначення галузей у регіонах, що потребують державної підтримки розвитку експортної діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності української продукції;
- 3) вдосконалення механізмів правового регулювання та підтримки діяльності експортерів;

4) поглиблення торговельно-економічної інтеграції з окремими країнами-партнерами, інтеграційними союзами та іншими економічними утвореннями.

Важливою умовою щодо імпорту має бути виважений обмежувальний підхід, збалансованість цілеспрямованих заходів протекціоністської політики.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс. Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/zd/oet/oet_u/oet0115_u.htm
2. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/people/>
3. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.be5.biz/makroekonomika/export/export_ukraine.html#main
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://infolight.org.ua/maps/geografiya-eksportu-ukrayinskih-tovariv-u-2014-roci>
5. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&cat=mc&mc=189&type=news&newsid=1600>
6. Республіка Польща. Становий обзор. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kazninvest.kz/napr/analytics/export/cr/polsha_2013.pdf
7. Португалія – справка о стране март 2014 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portugalglobal.pt/EN/Biblioteca/Documents/PortugalFichaPaisRusso.pdf>
8. Мексика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/geographic/ekonomichna_socialna/105.html
9. Зовнішня торгівля Мексики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vlantconsult.ru/information/board/376>
10. ТЭК Болгарии. Российское энергетическое агентство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esco-ecosys.narod.ru/2014_12/art116_10.pdf
11. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.gecont.ru/articles/econ/romania.htm>